

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Wereldgelijkvormigheid

II

Eens zette ik mij om een radio-kerkdienst te beluisteren, waarin een begaafd broeder zou voorgaan. En zie! binnen drie minuten wandelden Heine en Nietzsche en nog andere denkers door de looppaden tussen het kerkpubliek. Een wijle staarde ik met de bevreemding van een ongeletterd man op hun machtige staturen. Toen zei ik: „Heren, u had tijdens uw leven meer in de kerk moeten komen, op uw posthume aanwezigheid stel ik minder prijs.” Alzo schakelde ik de radio uit. Het komt mij voor, dat predikanten wijzer zullen doen met Paulus te citeren.

Wie preekt uit deze bron, is in geen veertig jaar uitgepreekt! Lees die simpele, doch in al hun eenvoud verpletterende woorden:

„De liefde zij ongeveer. Weest afkerig van het kwade, gehecht aan het goede. Weest in broederlijke elkander genegen, in eerbetoon elkander ten voorbeeld (h'm, hoe vaak is onze aanhef „hooggeachte heer en broeder” geméënd?), in ijver onverdroten, vurig van geest, dient de Here. Weest blijde in de hoop, geduldig in de verdrukking, volhardend in het gebed, bijdragend in de noden der heiligen, legt u toe op de gastvrijheid. Zegent wie u vervolgen, zegent en vervloekt niet. Weest blijde met de blijden en weent met de wenenden, (want er mag geen eenzame zijn in de Gemeente van Christus). Weest onderling eensgezind, niet zinnende op hoge dingen, maar voegt u in het eenvoudige. Weest niet eigenwijs. Vergeldt niemand kwaad met kwaad, hebt het goede voor met alle mensen. Houdt zo mogelijk, voor zover het van u afhangt, vrede met alle mensen.”

Wel, dit is voldoende om aan alle gereformeerde hoogmoed, om aan de zelfvoldaanheid der „vromen”, om aan de zelfverheffing van het voluntaristisch Christendom en aan de hoogtesprongen van de speculatieve theologie de doodsteek te geven. De roem „de allerzuiverste kerk” te zijn, besterft ons bij deze pericoop op de lippen.

Wat Paulus zegt over de onderwerping van onze gedachten aan de liefde tot God is wel zéér actueel. „Koestert geen gedachten, hoger dan u voegen, maar gedachten tot bedachtzaamheid, naar de mate van het geloof, dat God elkeen in het bijzonder heeft toebedeeld”. Velen neuzen in Karl Barth, die broodnodig Donners „Vragenboekjes over de Bijbelse geschiedenis” moesten doornemen en met „Franckens Kern” (een vroeger algemeen bekend populair dogmatiekje) zich onledig moesten houden. De fout van enkele theologen en predikers is voorts, dat zij de probleemstelling van de moderne mens overnemen, op deze basis een gesprek met hem voeren, een menselijke dialoog, om plotseling met de poging tot een christelijke monoloog te eindigen. Men zou deze methode „die unlogische Vernunft” kunnen noemen. Dit moge bij sommigen apostolair heten, het komt mij voor dat men op deze wijze zichzelf bedot en — natuurlijk onbedoeld — zijn gehoor of zijn lezers een overeenstemming suggereert, die in werkelijkheid niet bestaat. Overigens geldt ook hier: mundus vult decipi. De moderne mens verschilt in deze maar weinig van de gemoedelijke ziel, immers beiden laten zich gaarne op enige bekende klanken wiegelen. De reuzen-figuur van Karl Barth ten spijt, is het bij dezulken: „Hoe

rustig glijdt mijn bootje”. Zo schijnt er van de woorden „niet rechtlijnig” een bijzondere zalving uit te gaan. Ik voor mij heb er nooit een druppel olie in kunnen vinden... Ook wanneer iemand van Barthiaanse smetten vrij is, kan het hem nimmer schaden aan de wand van zijn cubiculum te schrijven: „ik wandel niet in dingen, die mij te groot en te wonderbaar zijn” en kan God danken voor denkers als Kuyper en Schilder, om van de levenden te zwijgen, evenwel is het niet ieders bestemming hen in de hoge vlucht hunner gedachten te volgen. En, ook als de gunst Gods over ons leven ons tot een ruime wiekslag bestemd heeft, wij zullen toch moeten beginnen ons graantje van de grond te pikken. „Koestert geen gedachten, hoger dan u voegen” maar zeg: „ik ben een student uit Kampen, Amsterdam of Apeldoorn en ik kom u de catechismus uitleggen.” De Heer zal uw eenvoud zegenen! Ik behoef u echter niet te zeggen, dat eenvoudig het radicaal tegenovergestelde is van bombast. Het ware somtijds niet geheel overbodig op een preekstoel te schilderen: „Indien ik nog mensen behaagde, dan ware ik geen dienstknecht van Christus.”

Eenvoud en populariseren hebben niet de minste familierelatie met het schabloon, doch dragen een strikt persoonlijk cachet. Voorts is niet „het vertalen van de boodschap” het voornaamste. Het is onze eerste taak de mensen hun problemen af te nemen om hun door God het probleem te doen stellen. „Aangezien wij dan naar het rechtvaardig oordeel Gods tijdelijke en eeuwige straf verdiend hebben, is er nog enig middel waardoor wij deze straf kunnen ontgaan en wederom tot genade komen?” Geloven is óók en zelfs in de eerste plaats: met andere begrippen gaan denken en met andere woorden gaan spreken.

„Weest in broederlijke elkander genegen.” Wij moeten dit woord niet eenzijdig opvatten. Men gelieft er wel van te maken, dat de jongeren en „ruimeren” om dit motief concessies hebben te doen aan broeders en zusters, „die het zwaar opnemen.” Dit lijkt mij niet geheel juist. In de eerste plaats mogen wij de broederlijke geenszins verzelfstandigen, want dan richten wij Baäl op in des HEREN huis, voor het minst wordt het dan bij ons duf en muf. De kamferballetjes van mijn broeder zijn de norm van mijn leven niet! Er is één offer, de HERE toegewijd, het offer van ons ganse leven. Alleen van dat altaar mogen de vonken spatten over de broeders. En zó worde „de christelijkheid” tot Christendom! Dat is dus het eerste. In de tweede plaats meen ik dat „de zwaarste onder ons” zo licht is als een veer! Ten derde komt het mij voor, dat hij niet zwaar is die van zijn eigen geestelijk gewicht uitgaat. En ten slotte ben ik van mening, dat indien „de zwaren” inderdaad „zwaar” zijn, zij de éérsten moeten zijn om in te schikken. Zij moeten niet klaar staan om te verdoemen, maar tonen dat zij discipelen zijn van Hem, Die niet gekomen is opdat Hij de wereld veroordelen zou maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden. Dat betekent natuurlijk niet, dat „de jongeren” raak mogen darren! In de sfeer en de geest van het offer, die ik u trachtte te schetsen, is inschikken niet gevaarlijk. Neen, zo zal er in de gemeente een edele wedijver ontstaan om elkander te dienen en de HERE te behagen.

Als wij de prachtige tekening bezien, welke Romeinen 12 van het Christelijk leven geeft, past ons de vraag: Wordt dit inderdaad bij ons gevonden? Gaat er iets van ons uit? Deze vraag

is hierom zo moeilijk te beantwoorden, omdat wij nooit in staat zijn te verklaren: „Er gaat wat van ons uit.” Immers, dit van zichzelf te getuigen zou bewijzen dat het met ons niet recht gesteld ware. Geloof is geen zelfwaarneming. Evenmin heeft God ons tot visitatoren van het geestelijk leven aangesteld. De rechtvaardigen zullen in de Dag des Oordeels verwonderd vragen: „Heer, wanneer hebben wij U hongerig gezien?”. Nog nooit heeft een heilige geweten, dat hij heilig was. Zéker is evenwel, dat de wereld niet alleen een scherp oog en een bitter woord heeft voor onze tekortkomingen, doch dat ook de poverste uiting van geestelijk leven haar geenszins ontgaat, of zij dit met de mond erkent of niet. Doch wat ons betreft, het eigenlijke van het geestelijk leven ontsnapt aan ons zelfonderzoek en kan ook door een partner, al dan niet psychiatrisch geschoold, niet worden gekeurd.

Wij moeten er goed acht op slaan: in Romeinen 12 overweegt het positieve. Het gaat in dit prachtige hoofdstuk voornamelijk over wat wij moeten doen en slechts zijdelings wordt gezinspeeld op hetgeen wij moeten laten. Dit is geheel in de lijn van het Nieuwe Verbond. De verboden zijn daarin geboden geworden, ja, gezangen ten dage onzer vreemdelingschap. Een levenshouding, die gekarakteriseerd kan worden met de uitdrukking: „Je moogt niks” past niet bij het dankbaar leven van een Christen.

Het leven van een verlost mag niet staan in het teken van „raak niet, smaak niet, roer niet aan”, doch vindt zijn program in het apostolisch woord: „Al wat waar is, al wat waardig, al wat rechtvaardig is, al wat rein, al wat beminnelijk, al wat welluidend is, al wat deugd heet en lof verdient, bedenkt dat, wat u geleerd en overgeleverd is, brengt dat in toepassing” (Philippenzen 4 : 8). In deze woorden heeft de Geest voor alle toekomstige eeuwen neergeschreven wat „Christelijke cultuur” is. Als wij dit enigszins gaan beseffen, zullen wij voorzeker iets zuiniger met deze uitdrukking worden.

Welnu, in dit kader, in dit verband, vlecht Paulus zijn vermaning in tegen de wereldgelijkvormigheid. Deze te mijden is een noodzakelijke voorwaarde voor een positief Christelijk leven. Het komt mij voor, dat deze apostolische vermaning duidelijker wordt, als wij met de vertaling van Dr J. A. C. van Leeuwen in de „Korte Verklaring der Heilige Schrift” lezen: „Wordt niet gelijkvormig aan de tegenwoordige bedeling.” Of, om het meer populair uit te drukken: „Zet u schrap tegen de tijdgeest!”

(Wordt vervolgd)

Het wordeke „bonjour”

(Bij het heengaan van een, die niet terugkomt.)

Neen, woorden zijn niet nodig,
mijn kind, van langen aâm:
die bij de Liefde schoolden,
wij weten 't wel te zaam!

Maar 't was mij bang te moede,
toen 't vaartuig henen voer:
ik pruilde naar u henen
en wist niets dan: bonjour!

En nu weet ik niet meer nog...
waartoe ook weer Gewag?
Dat „bon” is — zonder grenzen,
en „jour” — een eeuwige dag.

A. Steketee.

Kunst en Vrijheid

II

De discussie tussen de bijbel en Buñuel kunnen we niet uit de weg gaan. Het gaat wel om kunst, maar we kunnen niet bij de vorm blijven staan. Overigens is de vorm, hoe knap en beheerst ook, veelal niet vreemd of onverstaaenbaar bij Buñuel. Maar hijzelf verbiedt ons te vluchten in de pure abstraherende beschouwing van autonome kunstvormen. Want hij heeft een boodschap — daarmee is zijn kunst geladen.

Wat zegt de bijbel tegen Buñuel in. Dit, al in Genesis 1, dat God zei dat de wereld goed was. De natuur zelf vertelt van Gods eer, en het uitspansel van het werk zijner handen (Psalm 19), en ze doet dat zo duidelijk dat Paulus in Romeinen 1 hieruit concludeert dat de mens geen verontschuldiging heeft als hij God niet erkennen wil en de ongerechtigheid doet.

En hierom ook vermag de Prediker te stellen dat de vreugde geprezen moet worden, omdat er niets beters is voor de mens onder de zon (Pred. 8 : 15). Het Koninkrijk Gods, ons mensen gepredikt door de Schrift en door het ganse creatuur, is dan ook rechtvaardigheid, vrede en blijdschap (Rom. 14 : 17).

Het kwade is er, als zonde en oordeel, maar toch, er is plaats voor vreugde en liefde en schoonheid, omdat God de wereld goed heeft geschapen, en omdat ook Hij het kwade haat en de ongerechtigheid oordeelt. Het moge ons soms toeschijnen dat het de ongerechten goed gaat, maar wij moeten op hun einde letten zegt de psalmist (Psalm 73 : 17-20). De lofzang in de Openbaring van Johannes is dan ook gegrond in Gods oordelen, waarin Hij zijn wonderbaarlijk werk, deze schepping, reinigt en zuivert (Openb. 15). God haat de zonde, maar ook de dood en de ellende; in een situatie als in Camus' La Peste kiest God voor de dokter die soulaas poogt te brengen, en tegen de priester die berusting preekt en een zich neerleggen bij Gods raad — God zendt immers het oordeel opdat de mensen zich zullen bekeren en zullen verstaan wie de HERE is (Ez. 6 : 10; Openb. 9 : 20, 21).

Ons, mensen, heeft God echter tot taak gegeven de naaste lief te hebben: vergeldt niemand kwaad met kwaad, en hebt het goede voor met alle mensen, en zoekt de vrede (Rom. 12 : 17). De wraak en het oordeel heeft Hij zich voorbehouden (Rom. 12 : 19). Wellicht ligt hier de diepste principiële fout en zonde van Buñuel en alle andere anarchisten met hem: dat zij zèlf het kwaad willen uitbranden, weg terroriseren, en de zondige medemens haten in de plaats van zijn zwakheid lief te hebben en te helpen in het goede. Hongeren en dorsten naar de gerechtigheid begint met het goede en rechtvaardige te steunen en te bevorderen, en niet met het in haat neertrappen van de naaste.

We kunnen er niet genoeg nadruk op leggen: deze aarde is goed, God is goed en vol liefde, en zonde brengt dood en oordeel.

Blijdschap, vreugde, het schone en liefdevolle horen bij de mens, daartoe is hij geschapen en dat kan hij ook vandaag in de wereld, ook temidden van de vloek over de zonde, beleven en leven. Die vloek immers is er juist om dat goede uit de schepping te bewaren, veilig te stellen.

Aldus is ook het getuigenis van gelovigen uit alle eeuwen.

Zo dichtte Rinkart het bij Duitsers en Engelsprekenden zo geliefde gezang: Nun danket alle Gott. Hij was een dominee die in de dertigjarige oorlog alle soorten van ellende gezien en doorleefd heeft, en duizenden doden heeft begraven. Zo zingt Schütz temidden van diezelfde ellende zijn prachtige lofzangen op God, met de woorden der psalmen of op eigentijdse teksten, terwijl hij direct aan deze allerverschrikkelijkste oorlog refereert als hij in 1641 componeert: Aufer immensam, Deus, iram — God, laat Uw geweldige toorn varen —. Vergeten wij voorts niet dat onze gouden eeuw in de schilderkunst samenviel met een lange oorlog.

En wie kent niet het getuigenis dat uitgaat uit de negro-spirituals, deze liederen, wier wonderlijkheid vooral ligt in het feit dat zij geschapen werden door slaven en door mensen die (later) weliswaar vrij verklaard waren maar daarom niet minder in moeiten? Wordt schier niet alles wat wij hierboven zeiden samengevat in deze

ene regel: „Ik heb alles waar ik voor leefde verloren, God zegene alles waar ik voor leef”⁹⁾.

Maar niet alleen de christen weet van vreugde en schoonheid en goedheid. Ook de humanist sprak altijd van het ideaal van het goede, ware en schone. De mens van alle tijd heeft de vreugde in kleine en grote dingen gekend en geprezen, misschien nog meer in de kleine dan in de grote.

We denken aan die regel uit een heel gewoon danswijsje uit de dertiger jaren: „Zonder lied is er helemaal geen liefde”. Ondanks alle moeite en zorg klinkt het ons allerwege tegen door heel de geschiedenis.

Is dat geluid verstomd in deze tijd? Neen, het getuigenis is daar, in liedjes, in blijspelen, cartoons, zelfs in reclames, tegen de mode in die het zwarte en de ellende en de dood schier viert — die mode die Buñuel als een geweldige exponent kent —. In onze eeuw is er ondanks alle existentialisme en alle anarchisme en alle verschrikking in de realiteit toch nog veel schoons en goeds en moois gemaakt, is er ook nog zoveel echte vreugde en ontferming voor de naaste. Sprekende over kunst moeten we wel constateren dat dat vaak gebeurt in vormen die anders zijn dan vroeger, in een stijl die veelal van een niet-naturalistische signatuur is.

Maar wie zou het naturalisme zoals dat in vorige eeuw gezocht werd — en waartegen de kunst in onze eeuw in reactie kwam — willen verdedigen? Christelijk was dat allerminst. We behoeven de kunst van onze eeuw niet te verwerpen als ze renaissance-principes verwerpt. Dat kan ook grote winst betekenen. Er is heel wat moois gemaakt in onze eeuw, ook in de schilderkunst, ook in de muziek, ook in de ernstige kunst — in tegenstelling tot de lichte muze waarheen wij allereerst verwezen.

Het getuigenis tegen Buñuel en zijn nadere en verdere geestverwanten, dragers van moderne kunst in engere zin, is geweldig.

Het getuigenis van de bijbel, van gelovigen,

van ongelovigen, humanisten en anderen in vroeger tijd en in onze eigen tijd, dat gans de schepping en gans het menszijn zijn aangelegd op schoonheid en goedheid en vreugde. Trouwens, Buñuel zelf getuigt er op paradoxale wijze ook van. Immers, heel zijn werk gaat ervan uit dat de ellende weliswaar onontkoombaar is, en dat deze wereld onverbetterlijk slecht is en het de mens onmogelijk is het goede te doen¹⁰⁾. Toch wil hij zich er niet bij neerleggen, en voelt hij deze constatering aan als een verschrikking. Hij is in opstand tegen deze wereld, juist omdat hij haar niet kan accepteren zoals hij haar ziet. Ook omdat hij geen uitweg ziet uit de ellende.

Maar van ellende, van onrecht, van hypocrisie, van moord, van bedrog is alleen sprake tegen het fond van een genormeerdheid die ons deze dingen als zodanig toont. Buñuel is geen duivel die het kwade liefheeft, integendeel, hij is een mens die met heel zijn persoon tegen wat wij de zonde zouden noemen in opstand komt. Buñuel is in kerkhistorische terminologie een gnosticus, een mens die meent dat de aarde slecht is als zodanig, maar die niet meer weet van een verlossing langs een mystieke weg, omdat hij met God heeft afgerekend. Er is geen uitweg. Maar het lied is niet te accepteren. Er is dan ook geen vrijheid.

Hij zegt zelf dat hij door het surrealisme heeft leren zien dat „De mens is niet vrij”¹¹⁾.

We zijn zo bij ons onderwerp gekomen, vrijheid en kunst. We hebben gepoogd Buñuel's visie te confronteren met die van de bijbel, de heilige Schrift. Omdat Buñuel ons voor diepe vragen stelt, en ons antwoord geen ander mag zijn dan dat van de Schrift, d.w.z. dat van Gods openbaring. Een minder antwoord is altijd geen antwoord.

(Wordt vervolgd)

H. R. Rookmaaker.

⁹⁾ Staple Singers. Hear my calling, op Riverside RLP 3501: „I've lost all I lived for, God bless all I live for”.

¹⁰⁾ Cf. Études Cinématographiques 22/23 p. 230 passim.

¹¹⁾ Idem p. 229.

De 'universele' wet Gods

I

(Critiek van ds A. I. Krijtenburg)

Onlangs publiceerden we in ons blad een tweetal artikelen onder het opschrift „Van de overheid en de Wet Gods”.¹⁾ Het was de inhoud van een door ons op 26 mei dezes jaars voor de Gereformeerde kiezers te Kampen gehouden toespraak over dat thema.

Aan onze artikelen werd aandacht geschonken door ds A. J. Krijtenburg te Dordrecht, die we thans voor zijn oppositie danken. Hij schrijft onder de titel 'De universele Wet Gods' in Ons Politeuma van 19 november. De slotsom waartoe hij in dat artikel komt, bl. 176, is „Het bovenstaande moge in dit kader voldoende zijn om te motiveren, dat ds Visee in zijn kritiek op de Richtlijnen niet geslaagd is.”

„Niet geslaagd”.

We willen zien of collega Krijtenburg dat oordeel inderdaad heeft gemotiveerd.

Afhankelijk van de theologie?

Na in een korte inleiding onze kritiek op het spreken over de Tien woorden als over de 'universele' Wet Gods te hebben gememoreerd, schrijft ds Krijtenburg:

„Daar de kritiek van ds. V. een belangrijk artikel van de Richtlijnen betreft, is het zaak deze kritiek niet alleen aan te horen, maar ook te toetsen. Nu is het wel moeilijk daarop in een politiek tijdschrift in den brede in te gaan, omdat bij de beoordeling van ds. Visee's kritiek allerlei exegetische en theologische kwesties aan de orde zouden behoren te komen.”

Hiertegen hebben we zeer ernstig bezwaar. Wanneer Schriftgelovigen in hun politieke activiteit te werk gaan willen bij het licht der Schriften, terecht, dan gaat het niet aan te stellen dat die Schrift niet aan de orde zou kunnen

komen in een politiek orgaan en bijgevolg ook niet in een politieke samenkomst, omdat hier „allerlei exegetische en theologische kwesties aan de orde zouden behoren te komen”. Dat lijkt me nu juist een weinig gereformeerde uitlating van een Gereformerd predikant in het orgaan van een Gereformerd politiek verbond. De gelovigen hebben allen een Bijbel, de duidelijke Heilige Schrift, die een open Boek is en niet een gesloten Schrift waarvan de vaklieden, theologen, en kenners van hebreuws en grieks de sleutel in handen hebben. En de vraag wat de Schrift omtrent het politieke leven en de taak der overheid t.a.v. de Wet Gods zegt, is toch zeker niet een vraag, voor welke beantwoording de christenkiezers afhankelijk zijn van de vaklui als de Schriftgeleerden in Jezus' dagen. Die hadden precies de sleutel der kennis weggenomen.²⁾

Trouwens als onze broeders en zusters wachten moeten op de oplossing van 'allerlei' exegetische kwesties door theologen, naar wie moeten zij dan luisteren? Naar ds Krijtenburg, of naar ds G. Visee of naar dr Herman Ridderbos die hier op pag. 176 wordt ten tonele gevoerd? De gelovigen zijn in het lezen van de Bijbel en voor het verstaan daarvan niet eens afhankelijk van de kerkelijke ambtsdrager. We zijn niet rooms. Laat staan dat ze afhankelijk zouden zijn van exegeten en theologen. Broeder P. Jongeling is geen exegeet, noch theolog. Toch verwachten we van hem dat hij in de Kamer overeenkomstig het Woord des Heren spreekt en het verblijdt ons wanneer hij dat doet. Maar er hoeft toch niet een exegeet van beroep en een vakman-theoloog met hem mee te gaan om hem te soufieren?

De Wet Gods of de Wet des HEREN?

Collega Krijtenburg schrijft vervolgens:

„Voor we ingaan op wat ons de hoofdzaak van de kritiek van ds. V. toeschijnt, eerst een

paar opmerkingen vooraf. Ds. V. schrijft (pag. 186):

De eerste opmerking, die ik zou willen maken is deze: Er wordt in deze Richtlijnen nimmer gesproken van de wet des Heeren, maar altijd van de Wet van God. Het komt mij voor dat dit geen toeval is. De naam van Jahwe, de Heere, de God des verbonds is vermeden. Dat is blijkbaar een Naam, waarmee men politiek niet opereren kan. Liggen hier toch weer op andere wijze constructies als die van dr. A. Kuyper, die op het „terrein der particuliere genade” sprak van de God en Vader van onze Here Jezus Christus, maar op „het gebied van de gemene gratie” van God Almachtig?

Ik kan deze vrij suggestieve vraagstelling niet bepaald bewonderen. Omdat er m.i. geen enkele reden toe is. Het G.P.V. heeft als grondslag mede de belijdenis van de kerk. Welnu, de Heid. Catechismus antwoordt in Zondag 2 op de vraag: „Waaruit kent gij uw ellende?": „Uit de Wet Gods"; en op de vraag wat de Wet Gods van ons vraagt citeert de Cat. dan het „dubbele gebod van de liefde". In Zondag 33 worden alleen die werken „goed" genoemd, die zich o.m. richten naar „de Wet Gods". Wel wisselt Zond. 34 deze term af met: „Hoe luidt de Wet des Heeren"? (vr. 92), maar wanneer in antw. 93 de samenvatting van de beide tafelen der wet gegeven wordt, formuleert de Cat. dat aldus, dat de eerste tafel ons leert „hoe wij ons jegens God zullen houden". Terwijl in de volgende Zondagen, waarin de 10 geboden worden verklaard, het strijk en zet luidt: „Wat gebiedt God" (vr. 94, 103); „wat eist God" (vr. 96, 105; de „Naam Gods" (antw. 99, vr. 100, vr. 101); „Wat wil God" (vr. 104), enz. Wanneer de Richtlijnen dan ook spreken van de universele Wet Gods, zijn ze in nogal goed gezelschap, en rechtvaardigt dit allermindst de vraag van ds. V. of achter deze spreekwijze toch niet weer ligt iets in de geest van dr. Kuypers gemene-gratie-theorieën."

Hier heeft mijn opponent de strekking van mijn vraag slecht begrepen. Mijn bezwaar is niet dat in de Richtlijnen gesproken wordt van de Wet van God. Hoe zou ik daar bezwaar tegen kunnen hebben? Ds. Krijtenburg had wat dat betreft de vele citaten uit de Catechismus kunnen sparen. Maar mijn vraag was: Waarom spreken de Richtlijnen UITSLUITEND over de Wet Gods en nimmer over de Wet des HEEREN? En dat nu kan ds. Krijtenburg van de Catechismus niet zeggen. Hij vraagt nadrukkelijk „Hoe luidt de Wet des HEEREN?", en vermijdt nergens deze Naam. In de Richtlijnen ontbreekt hij geheel. En dat juist, niet het spreken van de Wet Gods, maar dat zwijgen van de Wet des HEEREN prikkelde mij tot mijn vraag. Dankbaar zou ik zijn als mijn collega mij daarover opheldering kon geven.

Het gaat hier om een subtiele zaak. De HEERE gaf nu eenmaal zijn Wet, ook de Tien Woorden, niet als een leefregel voor alle mensen, maar aan Zijn volk: „Ik ben de HEERE, uw God". De HEERE. Uw God. Uw! De Wet, waarvan de Tien Woorden in de ark des verbonds, onder het verzóendeksel werden bewaard.

Intermezzo

Ds. Krijtenburg schrijft dan:

„Een tweede opmerking. Wanneer ds. V. stelt, pag. 178, dat allereerste eis van Gods wet is, dat de overheden zich houden aan de wetten des lands en dat de koningin, ook als de grondwet moet worden gewijzigd in de zin, zoals de Pol. Richtlijnen dat verlangen, zij „gebonden is aan de in de grondwet zelf vastgelegde procedure, aan de medewerking van haar Staten-Generaal", omdat zij aldus eens als Vorstin gezworen heeft, dan zal dat dunkt me bij geen enkele aanhanger van het G.P.V. tegenspraak ontmoeten. Maar dan ontgaat ons ook de zin van deze hele passage in verband met wat art. 6 van de Richtlijnen stelt."

Als mijn opponent nu eens even gelet had op de titel van mijn toespraak en artikelen. Van de overheid en de Wet Gods, dan zou hij bemerkten hebben, dat ik niet uitsluitend sprak en schreef over hetgeen de Richtlijnen zeggen over de 'universele' Wet van God. Dat kwam metterdaad ter sprake, maar ik sprak over een breder onderwerp en daar bij was ook voor deze opmerkingen plaats.

De Tien woorden en het dubbel-gebod

Thans komt ds. Krijtenburg tot wat z.i. de hoofzaak is

„Nu echter de hoofzaak. Vanzelfsprekend zoekt men bij alle kritiek naar iets, waar men

het gemeenschappelijk over eens is, opdat een dergelijk punt kan dienen als uitgangspunt van de discussie. We menen dat gemeenschappelijk punt te vinden in de erkenning óók door ds. V., dat het dubbele gebod van de liefde een universeel gebod kan heten.!) „Gij zult liefhebben de HEERE uw God uit (niet: „met", zie Marc. 12 : 30 en Luc. 10 : 27, Kr.) geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand en met geheel uw kracht. Dit is het eerste en het grote gebod. En het tweede, aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf". Dit is een gebod, dat alle mensen betaamt. En wanneer ds. V. daaraan toevoegt: „Hoe dat dubbel gebod der liefde gestalte moet krijgen in de verhouding tussen overheid en volk, de wetten des lands en de instellingen van de staat is vers twee", pag. 178, kan dat ieders instemming hebben. Maar wanneer wij het hier dan over eens kunnen zijn, is het mij niet duidelijk, waarom de wet der 10 geboden dan ineens niet een universele wet mag worden genoemd. Is deze wet der 10 geboden dan niét de „uit-eenlegging" van dat dubbele gebod van de liefde? En wordt omgekeerd die wet der 10 geboden dan niét, wat haar inhoud en strekking betreft, samengevat in dat dubbele gebod van de liefde? Men kan deze twee eenvoudig niet van elkaar losmaken, noch losdenken. Dat ook van deze wet der 10 geboden geldt hóe deze wet gestalte moet krijgen in de verhouding tussen overheid en volk, de wetten des lands en de instellingen van de staat, is vers twee, zal al weer bij niemand enige tegenspraak ontmoeten. Maar dat deze wet der 10 geboden éven universeel is als het dubbele gebod van de liefde, valt naar onze overtuiging niet te ontkennen. Want niet Christus heeft voor het eerst deze samenvatting van de Wet Gods gegeven, als een nieuw gebod, dat in plaats komt van de wet der 10 geboden, maar de Here Christus sluit zich daarin geheel aan bij Mozes: - reeds Mozes heeft de wet Gods in zijn dagen samengevat in deze twee geboden, Deut. 6 : 5, Lev. 19 : 18. Reeds daaruit kan blijken, hoe onlosmakelijk deze beide - de wet der 10 geboden en het dubbele gebod van de liefde - aan elkander verbonden zijn; ze zijn beide éven universeel. Wat dat betreft is het volkomen irrelevant eraan te herinneren, dat de wet der 10 geboden eerst op Horeb is gegeven."

Als ik dit lees heb ik het gevoel dat iemand een bouwsel van mij een beetje door elkaar gegooid heeft en dan komt vertellen, dat ik de stukken niet goed opgezet heb.

In de tekst bracht ik enkele cijfers aan en maak daarbij deze aantekeningen:

ad 1) M'n collega is van mening dat ik althans het dubbel gebod der liefde een 'universeel' gebod acht en dat hier een gemeenschappelijke basis ligt voor 'n verder gesprek. Hij vergist zich. Ik schreef: „Het dubbel gebod der liefde — ik neem die term nu even over — is een 'universeel' gebod." Men lette op de tussen-aandachtsstrepjes geplaatste tussenzin. Ik nam die term 'even' over. Maar nu juist om te betogen dat zelfs dit dubbel gebod NIET met politieke middelen op de consciënties kan gebonden worden, maar slechts door de gemeente, door de prediking van het evangelie.

ad 2) Daarmee vervalt de conclusie, die collega Krijtenburg meent te mogen trekken. De conclusie rust op deze twee praemissen:

- Volgens ds. V. is het dubbel gebod universeel.
- Dat dubbel gebod is een samenvatting van de tien geboden.
- Conclusie: volgens ds. V. moeten dus ook de tien geboden universeel zijn.

Dat praemisse a) onjuist is schreef ik reeds. Maar ook b) deugt niet.

Want — ik ben blij daarop thans breder te kunnen ingaan — het is niet waar dat het dubbel gebod een samenvatting vormt van de Tien woorden. We vinden dat dubbel gebod, met kleine verschillen in de tekst, in Matth. 22 : 27-30; Markus 12 : 30 en Lukas 10 : 27. Op de eerste plaats is het het antwoord van de Here Jezus op de vraag van 'n wetgeleerde naar het grote gebod in de Wet. Met de Wet heeft deze wetgeleerde niet slechts de Tien Woorden, maar de hele Wet van het Horebverbond op het oog. En nu kan reeds tot nadenken stemmen dat Jezus in zijn antwoord niet wijst op de Tien woorden, maar naar twee plaatsen uit de mozaïsche Wet, eerst naar Deut. 6 : 5 „het eerste en grote gebod" en naar Levit. 19 : 18, „het tweede, daaraan gelijk". In de tekst van Marcus lezen we voorts dat de Here zegt: „Een ander gebod, groter dan deze (twee) is er niet. De Here spreekt duidelijk over meerdere, over twee geboden. Zoals in Mattheüs 22: aan deze twee geboden hangt de ganse Wet en de profeten. M.a.w. aan deze twee vaste punten hangen niet slechts de Tien woorden, hangt zelfs niet alleen de hele

TE BERDE

Kleinigheden kunnen in het leven werken als kruiden in het eten. Ze maken het leven soms pittig, soms, bij te veel gebruik, een beetje bitter. Dit geldt voor het gezinsleven, het zakenleven en ook voor het kerkelijk leven.

Tot de kleinigheden in het kerkelijk leven kunnen gerekend worden de volkomen begrijpelijke vreugde van de vader-predikant om zijn zoon, eveneens theoloog, te bevestigen tot die-naar des Woords. Langzamerhand is echter de gewoonte ontstaan dat predikanten heer-ooms en oud-oom of heer-neven van henzelf of van hun vrouw, jongere-jaars of oudere-jaars studievrienden of nog mooier een professor uit Kampen kiezen om zich te laten bevestigen. Eén en ander geeft wel eens de indruk dat zo'n bevestiging meer een partikuliere aangelegenheid van de predikant lijkt dan een typische aangelegenheid van de gemeente. Ja zeker! ze hebben toestemming van hun kerkeraad; maar... wat wil je? Kan het ook anders? Een héél enkele keer komt het wel eens voor dat de konsulent van of een kollega uit de gemeente als bevestiger optreedt, maar dan bestaat de kans dat binnen en buiten de gemeente gefluisterd wordt: „hij heeft zeker geen vrienden!" (historisch). Misschien geeft het bovenstaande reden om deze gezonde uitzondering op de regel nader onder de loupe te nemen.

Als dan toch de loupe ter hand genomen wordt, kan deze op dezelfde plaats gericht blijven ter opmerking van een kerkrechtelijke curiositeit. De lezer zal weten dat volgens de K.O. een kandidaat in de theologie bevestigd wordt tot dienaar des Woords onder oplegging der handen. De lezer zal ook weten dat aan deze plechtige handeling alléén alle aanwezige predikanten mogen deelnemen. Wat hiervan te denken?

Het ligt in de rede dat we eerst zouden kunnen gaan mediteren over de zin van de oplegging der handen. Laat ons eerlijk zijn, die oplegging der handen doet een beetje rooms aan, ze doet een beetje denken aan apostolische suksessie. Enige studie omtrent dit onderwerp gaf ons de indruk dat de kommentatoren dit ook vonden en al hun best deden om toch duidelijk te maken dat in deze geen stukje rooms zuurdesem te bekennen was. Benadrukt werd dat de oplegging der handen een zuiver bijbelse handeling was en dat Calvijn er vele goede woorden over gesproken had. We vonden het een schoon verhaal, maar dachten — wat kunnen gedachten toch vervelend zijn — aan een andere zuivere bijbelse handeling waaraan Rome het H. Oliessel ontleent, maar dat toch geen pendant kent in de kerken der Reformatie. Wij zochten nog even verder en gingen op zoek naar een verklaring waarom alleen predikanten onder oplegging der handen bevestigd werden en ouderlingen en diakenen niet. We vonden een hoogst bruikbaar argument, n.l. predikanten worden voor hun leven bevestigd en de andere ambtsdragers niet. Dit leek ons een dermate doorslaggevend argument, dat wij ogenblikkelijk afzagen van iedere poging om over de zin van voormelde plechtige handeling te mediteren.

We bleven helaas weer met een gedachte zitten en wel één die zich niet liet onderdrukken n.l. Wat is de positie van die vreemde predikanten daar vooraan in de kerk, deelnemend aan de oplegging der handen? Naar gereformeerd kerkrecht heten wij niet: de gereformeerde kerk, máár de gereformeerde kerken. Meervoud dus! Eveneens naar gereformeerd kerkrecht kennen wij alleen ambtsdragers, verbonden aan één kerk. Zijn deze vreemde predikanten dan soms ambtsdragersvoor-één-dienst van die bepaalde gemeente geworden?

We hebben hier te doen met een merkwaardige instelling, zo merkwaardig dat we volkomen vergeten zijn ons af te vragen waarom de échte, pardon: de normale ambtsdragers van die gemeente, te weten de ouderlingen en diakenen tijdens deze dienst in letterlijke en figuurlijke zin aan de kant staan?

G.

Westerhuis.

mozaïsche Wet, maar hangt al wat God in de Wet en de Profeten geleerd heeft: heel de Schrift van het Oude Verbond. Wat bedoelde God de HEERE met heel de openbaring door zijn Woord? Zich een volk te vergaderen dat z'n God en z'n naaste liefheeft.

In Lukas 10 is de situatie iets anders. Daar is het dubbel gebod niet het antwoord van de Here Jezus aan een ander, maar het antwoord van een wetgeleerde op Jezus' vraag: Wat staat in de Wet (dus niet slechts in de Tien woorden, maar in de hele mozaïsche Wet) geschreven? Hoe leest gij? En dan antwoordt deze man met Deut. 6 : 5 en Lev. 19 : 18, waaruit volgt dat blijkbaar onder de wetgeleerden deze twee hoofdgeboden als zodanig bekend waren, dat de Here Jezus dus in Matth. 22 en Marcus 12 niet 'origineel' was, maar de taal der wetgeleerden sprak en in het eerste geval de wetgeleerde, die Hem 'verzocht' in diens eigen garen ving.

Van een samenvatting van de Tien geboden is dus geen sprake. Het dubbele gebod heeft betrekking op de hele mozaïsche Wet, dus niet slechts op wat collega Krijtenburg de 'zedelijke' Wet wil noemen, maar ook op de 'ceremoniële' en op de 'burgerlijke' wetten. Dat alles hangt aan deze twee geboden. En gesteld al dat men in de zin van geldend voor alle mensen, alle tijden en alle plaatsen, die twee geboden universeel zou willen noemen, dan zou dat nog niet de conclusie wettigen dat hetgeen aan deze twee geboden hangt dus ook universeel is. Hetgeen collega Krijtenburg zelf toestemt: met een beroep op artikel 25 van de ned. gel. bel. spreekt hij van „het afdoen van de ceremoniële wet”. Hetgeen ook moeilijk anders kan. Want de Schrift spreekt zo zelf, o.a. met een beroep op Jer. 31 : 31-34, in Hebr. 8: oud en verouderd en nabij de verdwijning.

Dus niet universeel, niet voor alle mensen, doch slechts voor Israël, niet voor alle tijden, doch slechts van Horeb tot Christus.

Het slot van Prediker

M'n collega schrijft verder

„Ik denk in dit verband aan de slotsom, waartoe de Prediker is gekomen na al zijn overwegingen: „Van al het gehoorde is het slotwoord: Vrees God en onderhoud zijn geboden, want dit geldt voor alle mensen”, Pred. 12 : 13. Hier wordt een universele slotsom geboden, die alle mensenlevens in alle tijden aangaat. Men kan dit vers óók vertalen: „Vrees God en onderhoud zijn geboden, want dit is de gehele mens”. D.w.z., in de vreze Gods en het onderhouden van zijn geboden ligt het echt-menselijke van de mens; alleen daarin kan zich zijn mens-zijn in al zijn relaties ontplooiën.”

Wanneer hij dit slotwoord van de Prediker in dit verband te berde brengt dienen we niet te vergeten waarover de discussie gaat: over de vraag of de Tien geboden universeel zijn, geboren voor alle mensen, in alle landen, in alle tijden.

Welnu dat onderwerp is hier niet aan de orde.

De Prediker leert binnen de gemeente van Israël, binnen de kring waar het licht van de Wet (en de profeten) schijnt. Dáár valt de conclusie „Vrees God en houd zijn geboden, want dat geldt ieder mens”. Maar het „houd zijn geboden” betreft nu precies de slechts aan Israël bekend gemaakte geboden. God de HEERE heeft die geboden nimmer bekend gemaakt aan de heidenen, doch Hij liet die in hun wegen wandelen. Hand. 17. Hij heeft Jákob zijn woorden bekend gemaakt, Israël zijn inzettingen en zijn rechten.

Dat alle mensen de HEERE zouden moeten vrezen, is buiten kijf. Dat de heidenen Hem niet vrezen, is schuld. Dat de HEERE hen in hun wegen laat wandelen is straf. Maar zij leven zonder de Wet en zullen ook ZONDER de Wet geoordeeld worden. Dat Israël de Wet ontving, waaraan de Prediker zijn wijsheid ontleende, was genáde over Gods volk.

Het bewijst over de z.g.n. universaliteit van de Wet of van de Tien woorden niets.

Ds Krijtenburg schrijft voorts:

Trouwens, wanneer het dubbele gebod van de liefde universeel geldend is, gebiedt dan de liefde tot God uit geheel het hart, enz., alléén de Israëliet of niet ook alle mensen, óók de Nederlandse mens van 1966, dat hij geen andere goden voor Gods aangezicht zal hebben; de beelden geen eer zal aandoen; de naam des Heeren niet ijdel zal gebruiken, enz.? En gebiedt de liefde tot de naaste als tot zichzelf alleen de Israëliet of niet ook alle mensen, dat zij het gezag zullen

eerbiedigen, niet zullen doden, echtbreken, stellen, enz.?

We beginnen wéér met de opmerking dat het dubbel gebod geen universeel gebod is. En wanneer ds Krijtenburg opmerkt, dat het dus ook betamelijk is dat „de nederlandse mens van 1966” de tien geboden houdt, dan verwijzen we eerst voor wat de verhouding tussen het dubbel gebod en de Tien woorden betreft naar hetgeen dáárover hiervoor gezegd is.

Vervolgens stellen we dat het betamelijk is dat „de nederlandse mens van 1966” het evangelie van Jezus Christus gelooft, dat evangelie

niet verwerpt en, voorzover nog gedoopt, zijn doop verstaat. Eerst daarna is deze nederlandse mens van 1966 toe aan een leven in goede werken: uit het geloof.

En het is niet de taak van de overheid — dat tenslotte — „de nederlandse mens van 1966” in dat geloof te bewaren, tot dat geloof te brengen, tot dat geloof te doen wederkeren.

Slot volgt.

G. Visee.

¹⁾ Zie Opbouw van 23 en 30 sept. 1966.

²⁾ Zie het artikel van ds Algra in ons blad van 18 november: 'Schriftgeleerden'.

Aantekeningen bij de Kerkenordening

XX

Het ondertekeningsformulier

In art. 53 van de kerkenordening wordt gezegd dat de dienaren des Woords Gods de drie formulieren van enigheid der Nederlandse kerken zullen ondertekenen. Indien ze dat weigeren zullen ze geschorst worden en bij volharding in de weigering afgezet. De synode van Dordrecht 1618-19 heeft een formulier van ondertekening opgesteld dat nog in onze kerken in gebruik is. Men kan het vinden in meer dan één uitgave van de kerkenordening, o.a. op blz. 235 van de uitgave van H. Bouma, uitgegeven bij Boersma, Enschede. De kerkenordening spreekt niet van een formulier van ondertekening, allermint van zulk een uitvoerig formulier als nu in gebruik is. Naar de kerkenordening kunnen predikanten volstaan met eenvoudig hun naam onder de drie formulieren te schrijven als teken van instemming ermee. Zo deed men vóór 1618 wel met de Heidelbergse Catechismus, of met de Nederlandse Geloofsbelijdenis, of ook wel met beide, maar men deed het lang niet algemeen. Het ondertekeningsformulier dat nu in gebruik is, is een aanvulling van de kerkenordening. Alle predikanten van onze kerken hebben dat formulier ondertekend en als mannen moeten ze ervoor staan, ook dan wanneer ze hebben getekend zonder dat ze vooraf het formulier zorgvuldig hebben gelezen en de inhoud ervan hebben overwogen. Indien ze getekend hebben in goed vertrouwen dat het wel goed zal zijn omdat iedereen het doet hebben ze nochtans getekend en zich verbonden tot wat in het formulier gezegd wordt en ze moeten zich houden aan dat waartoe ze zich verbonden hebben. En niemand behoeft zich zorgen te maken en te denken dat hij in goed vertrouwen erin gelopen is door al te haastig te tekenen. Tegen drijfverij en onverstand is men nooit veilig, ook niet indien men eenvoudig de Bijbel ondertekent als teken van instemming, ook niet indien men niets ondertekent. De ijveraars voor de leer van de veronderstelde wedergeboorte zeggen dat de Schrift de veronderstelde wedergeboorte leert en dat zij die dat niet geloven dwalen en die anders leren komen met valse leer. Onverstand en ijverzucht kunnen evengoed vervolgen zonder formulieren als ermee. Wil men vitten dan kan men altijd wel wat vinden. Art. 4 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt dat het boek Prediker van Salomo is. Meent iemand dat niet Salomo maar een ander de schrijver van dat boek is, het is mij wel. Hetzelfde artikel zegt dat de brief aan de Hebr. van Paulus is. Wil iemand beweren dat niet Paulus maar een ander de schrijver van deze brief is, het is mij ook wel en ik zal hem niet lastig vallen om deze afwijking van de belijdenis. Zondag 36 zegt dat er geen groter zonde is dan de lastering van de naam des Heren, en het gaat daar over het zweren en vloeken. Wil iemand beweren dat dat niet juist is omdat de zonde tegen de Heilige Geest groter zonde is, dan is mij dat ook wel en zal ik hem om zulke afwijking van de belijdenis niet hinderen. En wanneer dan iemand wil beweren dat ik mij niet houd aan het ondertekeningsformulier wanneer ik zulke afwijkingen van de belijdenis zo maar laat gaan omdat ik daarbij beloofd heb dat ik alle dwalingen tegen de belijdenis strijdende zal tegenstaan, wederleggen en helpen weren, dan moet zo iemand met dat beweren zijn gang maar gaan.

Wie het ondertekeningsformulier ondertekent verklaart oprecht in goeder consciëntie voor de Here dat de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten in alles met Gods

Woord overeenkomen. Daar is geen plaats gelaten voor de vraag naar het quia of het quatenus, het omdat of het voorzover waarover men het in de vorige eeuw in de strijd voor kerkherstel zo druk had; wie het formulier tekent verklaart dat die drie belijdenisschriften in alles met Gods Woord overeenkomen.

Dan volgt er in het formulier iets met betrekking tot de man die het formulier heeft ondertekend maar later tot andere gedachten komt en meent dat er met de Schrift in de hand toch wel wat aan te merken is op de drie formulieren van enigheid. Het ondertekeningsformulier houdt geen rekening met de mogelijkheid dat die broeder wel eens gelijk zou kunnen hebben, integendeel, het formulier gaat ervan uit dat zulk een broeder dwaalt. Met het examinabel aan de Schrift hebben de opstellers van het ondertekeningsformulier geen rekening gehouden. En de opstellers van het ondertekeningsformulier zaten nog ter vergadering van de synode van Dordrecht, de Artikelen tegen de Remonstranten waren nog niet eens gedrukt, ze lagen daar in handschrift, vele vellen schrifts. In de uitgave die ik vóór mij heb beslaan ze een en veertig bladzijden druks, elke bladzijde met twee kolommen. Ik twijfel eraan of elk van de afgevaardigden ter synode er een afschrift van zal hebben gehad voor eigen gebruik. Van approbatie door de kerken kon uiteraard geen sprake zijn en daar heeft de synode ook niet naar gevraagd. Ter synode was men van de leer: de synode heeft gesproken, de zaak is afgehandeld, ieder heeft nu niet anders te doen dan ermee in te stemmen. Zwijgen maakte hem al verdacht. Of het nu wijs gedaan is van de broeders van Dordrecht met zo stellig te spreken van zo'n lang stuk en dat nog zo nieuw was, en of het wijs gedaan is zo'n lang stuk als belijdenisschrift in te voeren, een stuk waarin niet minder dan vier en dertig dwalingen worden opgenoemd, omschreven en verworpen, dat is een andere zaak. De eerste synoden van de kerken der reformatie, vóór 1618, waren zo haastig en zo zelfverzekerd niet. Die spoorden de broeders aan om de belijdenisschriften die er toen waren nauwkeurig te onderzoeken om na te gaan of er ook wat aan veranderd moest worden.

Al was de inkt van de Artikelen tegen de Remonstranten nog nauwlijks droog, de opstellers van het ondertekeningsformulier waren overtuigd van de deugdelijkheid van het werk en lieten geen plaats voor de mogelijkheid van fouten erin. Wat in het ondertekeningsformulier gezegd wordt van een broeder die na de ondertekening enig bedenken krijgt is gezegd om die dwalende broeder weer op het rechte pad te brengen en als dat niet gelukt hem onschadelijk te maken.

Wanneer ik nu ga spreken over wat een broeder die bedenkingen krijgt naar het ondertekeningsformulier moet doen en wat er naar dat formulier met hem gedaan moet worden moet men mij niet aankomen met de opmerking dat dat de bedoeling van de opstellers van het formulier niet kan geweest. De opstellers van het formulier zijn al meer dan drie honderd jaar dood. 't Is erg moeilijk nu nog achter hun bedoelingen te komen. Ik heb het niet over hun bedoelingen maar over het formulier dat ze ons hebben nagelaten.

Wie bedenkingen krijgt moet met die bedenkingen gaan naar de kerkeraad, naar de classis en naar de synode, zegt het formulier, en men mag er anders met niemand over spreken, ook niet in vertrouwen onder vier ogen. „Noch openlijk noch heimelijk”, staat er. Veel minder mag hij door de druk zijn bedenkingen kenbaar maken. Maar nu staat er ook dat hij het vooraf, vóór hij erover gaat spreken of schrijven, aan kerkeraad,

classis en synode bekend zal maken. Bouma en anderen hebben kerkeraad, classe of synode, maar dat is een verandering, in 1905 aangebracht. De broeders in Dordrecht spreken van kerkeraad, classis en synode; alle drie instanties moesten er kennis van krijgen. Maar als men dan kennis gegeven had, mocht men dan wel er openlijk over spreken? Naar de letter van het formulier zou het dan vrijelijk mogen. Maar dat onheil wordt voorkomen door wat er volgt. De belofte is er „bereid zijnde het oordeel derzelve altijd gewillig ons te onderwerpen”. En dat oordeel is natuurlijk: stilstaan.

Want indien het eens anders was? Indien de broeders op de kerkeraad, ter classis of ter synode eens de bezwaarde broeder gelijk moesten geven en overgehaald werden tot dezelfde bedenkingen, dan stonden zij voor hun belofte, gegeven in het ondertekeningsformulier: stilstaan, eerst naar kerkeraad, classis en synode.

En dan? Dan verder niets dan onderwerpen, want van herziening van de formulieren van enigheid wordt niet gesproken. Het openbaren aan kerkeraad, classis en synode heeft alleen ten doel om die vergaderingen gelegenheid te geven de dwalende tot andere gedachten te brengen. Gelukt dat niet dan gaat de man eruit.

Maar de vergaderingen kunnen ook zelf ingrijpen. We lezen: „En indien te eniger tijd de kerkeraad, classe of synode om gewichtige oorzaken van nadenken zouden mogen goedvinden tot behoud van de enigheid en zuiverheid in de leer van ons te vereisen ons nader gevoelen en verklaring over enig artikel van de voorzeide confessie, catechismus en synodale verklaring, zo beloven wij ook mits dezen dat wij daartoe

te allen tijde bereid en willig zijn zullen”. Daar kan men alles van maken. Hoe minder wijsheid er is hoe meer gewichtige oorzaken van nadenken men meent te hebben. En nu staat er of en niet en: kerkeraad, classe of synode. De verschillende instanties moeten nu niet afhankelijk van elkaar zijn en niet op elkaar behoeven te wachten. Als een broeder moeilijkheden heeft, dat alleen aan de kerkeraad te zeggen en daar een kerkeraad over te laten beslissen, dat zou niet vertrouwd zijn, dat moeten alle drie instanties weten, en elk van die instanties kan zelfstandig handelen. Naar het ondertekeningsformulier kunnen de meerdere vergaderingen zonder de kerkeraad hun gang gaan wanneer zij bedenkingen hebben tegen de leer van een predikant. Een andere vraag is of de kerkeraden daar genoeg mee moeten nemen. De kerkeraden hebben dat formulier niet ondertekend. Men moet mij niet aankomen met de opmerking dat dat de bedoeling van de opstellers van het formulier niet kan zijn geweest omdat dat verre van gereformeerd zou zijn. Ik heb het niet over de bedoelingen maar over het formulier. En ik ben er ook niet zeker van dat hun bedoeling niet is geweest. De broeders ter synode van Dordrecht hebben wel veel meer dingen gedaan die verre van gereformeerd waren. En toen na het sluiten van de synode de particuliere synoden met hun deputaten het werk ter hand namen hebben ze naar de letter van het formulier gedaan. Wilde een kerkeraad niet meewerken dan deden ze het zonder de kerkeraad, en ook wel tegen de kerkeraad, en veeften ze soms de hele kerkeraad weg. Aan de bewilliging van de gemeente dachten ze helemaal niet.

(Wordt vervolgd)

K. Doornbos.

Schrift. Wie zou die moeten geven? De kanttekeningen geven korte en meestal zeer duidelijke verklaringen, maar het laatste woord hebben ze niet gesproken. Calvijn was een uitnemende exegeet, maar hij heeft ook verklaringen gegeven, die niemand meer voor z'n rekening neemt. Er zijn Calvinisten, die het altijd met Calvijn eens zijn en Lutheranen, die steeds Luther volgen. Elke geloofsgemeenschap is geneigd één of meer geliefde exegeten te volgen. Gemakkelijk is dat wel, maar goed is het niet. Niemand heeft hier al de wijsheid in pacht. We zullen elkaar veel vrijheid moeten gunnen, vooral in de verklaring van moeilijke teksten. Die vrijheid zullen we elkander gunnen als de liefde bloeit. De grootste en nuttigste van Gods gaven.

Waarom de liefde de heerlijkste van Gods gaven is laat ik nu maar rusten. Laten we liever de liefde najagen. Want dat is het doel dat Paulus met het schrijven van I Cor. 13 had. Want direkt na dit „hooglied der liefde” volgt 14 : 1: „Jaagt de liefde na”. Dat wil zeggen: streeft er naar om lief te hebben. Laat u bij al uw doen en laten beheersen door de vraag: doe ik dit of laat ik dat, omdat ik liefheb? Dat we onszelf moeten liefhebben hoeft ons niet worden voorgehouden. Dát doen we om zo te zeggen vanzelf. Dáárvóór hoeven we ons niet inspannen. Maar wel kost het zelfverloochening om anderen lief te hebben als ons zelf. En we moeten eigen wil verzaken, zullen we God liefhebben met geheel ons hart en met geheel ons verstand en met geheel onze kracht. En dát is toch naar het Woord van de Here Jezus de kern van de Wet en de Profeten.

De bron van de liefde is God. Hij heeft Zijn liefde geopenbaard in Jezus Christus. Als die liefde ons geraakt heeft en in ons hart is uitgestort door de Heilige Geest, dan zullen we ook gehoorzamen aan het woord, dat we vinden in I Joh. 4 : 7 vv.: „Geliefden, laten wij elkander liefhebben, want de liefde is uit God; en een ieder, die liefheeft, is uit God geboren en kent God. Wie niet liefheeft, kent God niet, want God is liefde. Hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zijn eniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem. Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon gezonden heeft als een verzoening voor onze zonden. Geliefden, indien God ons zó heeft liefgehad, behoren ook wij elkander lief te hebben. Niemand heeft ooit God aanschouwd; indien wij elkander liefhebben, blijft God in ons en zijn liefde is in ons volmaakt geworden”.

In Corinthe ging het niet goed, omdat men wel in kennis roemde, die opgeblazen maakt, maar de liefde, die sticht, niet naar behoren najoeg. Gaat het onder ons ook niet goed, omdat we de liefde niet najagen? Want dat het niet goed gaat, daarvan zijn alle „partijen” wel overtuigd. Of zou er één zijn die zegt: het gaat goed, het gaat goed? Ik kan het mij niet voorstellen.

Moet ik nu concreet aanduiden of met de vinger aanwijzen, waar het verkeerd is gegaan, omdat de liefde ontbrak?

Het komt me voor, dat elk zich moet afvragen hoe het met de liefde staat in eigen hart en leven en handel en wandel.

Wie geschorst heeft vraag zich af: dreef mij daarbij de liefde tot de broeders? Wie afgezet heeft stelle zich dezelfde vraag. Maar ook zij die geschorst of afgezet werden mogen zich afvragen: Dreef ons de liefde tot God en tot de naaste bij ons doen?

Nader toegespitst kunnen we de vraag zo stellen: Was ik lankmoedig? Handelde ik goederdieren? Was ik soms afgunstig? En laten we nu I Cor. 13 nog maar eens lezen. En als ieder, die liefdeloos handelde, zich bekeert van zijn liefdeloosheid, dan zullen we grote dingen beleven. Dan worden breuken hersteld en wonden geheeld en misslagen beleden en verbroken gemeenschappen weer verbonden.

Misschien vraagt iemand misnoedig: Wat helpt het of ik liefde betoon, als anderen liefdeloos handelen? Zo mag niemand spreken.

Hoe ontstaat een machtige rivier? Uit vele kleine beekjes. Hoe blussen we een grote brand? Eén emmer water kan dat niet, maar honderden emmers vol wel. Elke broeder of zuster moge op zijn of haar plaats de liefde najagen.

Als we allen daarin verharderen, dan zal God zijn zegen over ons gebied.

Want er is geen grotere macht, dan die van de

De meeste van deze is de liefde

We zijn gekomen tot het bekende slot van I Cor. 13: „Zo blijven dan: geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de meeste van deze is de liefde”. De woorden zijn ons zeer bekend. Ze vormen een van de bekendste teksten uit de Bijbel. De betekenis schijnt ons duidelijk en eenvoudig te zijn. Maar als we de tekst nader bekijken en wat verklaringen raadplegen valt ons die eenvoudigheid niet mee, en komen er verschillende vragen op.

Letterlijk staat er: „Nu dan blijft geloof, hoop, liefde, deze drie; maar de meeste hiervan is de liefde”.

Wat wordt bedoeld met „Nu”. Het kán betekenen: thans, in deze bedeling. Hiernamaals zal het volmaakte komen. Dan zal er geen plaats meer zijn voor het onvolkomene. Nú zien we nog door een spiegel in een duister raadsel. Maar dán zullen we kennen gelijk ook wij gekend zijn. We zullen van aangezicht tot aangezicht staan tegenover de HERE. In tegenstelling met dat „dán” zou Paulus willen zeggen: Thans, in deze bedeling, blijft geloof, hoop en liefde, waarvan de liefde de grootste gave is.

Maar het woordje „nu” kan ook iets anders betekenen. Het kan een conclusie inleiden. Zoals wij ook wel zeggen: Nu staat het zo, dat... Dan geven we geen tijdsaanduiding, maar trekken een conclusie. We kunnen Paulus niet even vragen wat hij bedoeld heeft en niemand kan met volkomen zekerheid uitmaken, wat de juiste opvatting is.

Dit is de enige moeilijkheid niet, want ook het woordje „blijft” wordt verschillend verklaard. Hoelang duurt dit „blijven”? Alleen zolang deze wereld bestaat en onze bedeling voortduurt? Of blijft geloof, liefde en hoop tot in der eeuwigheid? Het is ook mogelijk te verhalen: zál blijven. Beide opvattingen vinden verdedigers van naam. Hoe zit het nu?

Nu zegt men wel, dat er op een nieuwe aarde geen plaats meer zal zijn voor geloof. Er staat toch ergens, dat wij nu wandelen door geloof en niet door aanschouwen? Als we zien van aangezicht tot aangezicht hebben we toch niet meer te geloven? We geloven toch alleen wat we niet zien? Waartegen een ander opmerkt, dat er voor geloven in de zin van vertrouwen tot in der eeuwigheid plaats blijft. Nú vertrouwen we Hem, die we niet zien. Eéns zullen we Hem vertrouwen, die we zien van aangezicht tot aangezicht.

En zo denkt men ook verschillend over de hoop. De hoop, die gezien wordt, is geen hoop, zoals we ergens lezen. Als we de zaligheid, waarop we hopen, hebben ontvangen is er toch

geen reden meer om te hopen? Waartegen anderen opmerken, dat er ook in de nieuwe bedeling wel degelijk verwachting zal zijn, verwachting van steeds voller heerlijkheid en zaligheid. Wie heeft er gelijk? Ik weet het eerlijk niet.

Maar nog is er geen einde gekomen aan de vragen. Hebben we onder „geloof” wel te verstaan wat wij noemen: het zaligmakend geloof? Of is het een bijzondere gave, zoals in I Cor. 12 : 9 wordt bedoeld? Dacht Paulus aan vertrouwen, dat er onder broeders moet zijn? Of dacht hij aan vertrouwen op God? Beide opvattingen komen bij orthodoxe verklaarders voor.

En tenslotte: Waarom is liefde eigenlijk de meeste van de drie? Wat bedoelt Paulus met „meeste”? Is de liefde van grotere waarde? Of is zij de meeste, omdat zij duurt tot in der eeuwigheid, terwijl geloof en hoop zullen verdwijnen, om over te gaan in aanschouwen?

Het leek me goed om deze moeilijkheden eens te noemen. Als we één verklaring lezen van een vertrouwde exegeet, dan vinden we de zaak nogal eenvoudig en duidelijk. Maar als een even vertrouwde verklaarder nu een andere keuze doet uit de mogelijkheden en moeilijkheden, dan staan we voor de vraag: wie heeft er nu gelijk? Dat zal in deze bedeling niet altijd uitgemaakt worden naar mijn mening. Daarom hebben gereformeerde theologen ook altijd gepleit voor de vrijheid van de exegese. In de rooms-katholieke kerk werd die vrijheid aan banden gelegd door kerkelijke uitspraken. Vroeger tenminste, tegenwoordig wordt dat heel anders. Dáár staat men soms een vrijheid toe, die bij protestanten niet wordt gevonden!

Wat nu onze tekst betreft moeten we volle vrijheid laten aan die exegeten die verklaren: Paulus bedoelt te zeggen, dat in deze bedeling vertrouwen, verwachting en liefde in de broederkring blijven. Zonder deze gaven blijft er van de broederschap niets over. Maar het voorname is, dat we elkander liefhebben. Dat is de meest nuttige gave van de Heilige Geest.

Maar even grote vrijheid moeten we laten aan die verklaarders, die beweren dat Paulus denkt aan het blijven van geloof en hoop en liefde tot in der eeuwigheid. Waarbij zij dan aannemen, dat geloof en hoop naar de aard van de toekomstige eeuw wel van karakter zullen veranderen, maar niet in wezen. We hebben nu eenmaal geen canonieke verklaring van de

liefde. Alle rijken die op macht gegrond waren zijn te gronde gegaan. Maar het koninkrijk van Jezus Christus bestaat tot op dit ogenblik en zal bestaan tot in der eeuwigheid. Want het is een rijk van Goddelijke genade en van Goddelijke liefde. Welgelukzalig is ieder, die zich door die liefde laat beheersen.

Alles bedekt zij
alles gelooft zij,
alles verdraagt zij,
de Liefde vergaat nimmermeer.

H. J. Jager.

BOEKBESPREKING

Dr. R. Reinsma: **Scholen en schoolmeesters onder Willem I en II** (N.V. voorheen Van Keulen Periodieken, 's-Gravenhage, z.j. (1966), 264 pp., ing. f 17.50, geb. f 19.50).

Deze met steun van het Prins Bernhardfonds fraai uitgegeven monografie over het peil van het Nederlandse onderwijs in het midden van de negentiende eeuw wordt voor een groot deel in beslag genomen door een bijzonder interessante bloemlezing uit de rapporten van hoofdinspecteur Wijnbeek die te beginnen op zijn 60e jaar, van 1833 tot 1848 alle provincies met diligence, trekschuit, boerenkar, te paard, en soms ook te voet, doorkruiste om de meer dan vijf duizend scholen te bezoeken die onder zijn toezicht waren gesteld. Deze verslagen zijn nog niet eerder benut. Ze werden door dr. Reinsma, conrector van een der christelijke lycea te 's-Gravenhage, dicht bij huis aangetroffen in het Algemeen Rijksarchief. Een verrassende en ook belangrijke vondst: ze bieden n.l. ongeëvenaard vergelijkingsmateriaal omdat ze het gehele onderwijs in het gehele land bezien naar eenzelfde maatstaf. Is het levensverhaal van de inspecteur zelf al een interessant geval (hij werkte tot zijn 78e jaar, zonder klerk, verzorgde daarna nog tot zijn 87e een tijdschrift voor onderwijs en opvoeding, en stierf op zijn 94e), de rapporten zijn dat niet minder. Helaas konden ze niet als een geheel volledig worden uitgegeven. Vanwege het belang voor de regionale en plaatselijke geschiedschrijving verschijnen ze sedert 1964 verspreid over diverse provinciale periodieken. Wat in dit boek daarvan geboden wordt, is een naar provincies en districten ingedeeld overzicht dat door de rijke verscheidenheid van citaten leest als een boeiend verhaal, een „document humain waarin (ook) sociale achtergronden tot hun recht komen”. In voorafgaande hoofdstukken bespreekt de auteur het tot heden bekende bronnenmateriaal, de soorten van scholen, de opleiding van de leerkrachten, en de in de rapporten voorkomende sporen van de schoolstrijd. Min of meer als een toegift volgen ná de rapportage nog twee kleine hoofdstukjes over de latijnse en de Israëlitische scholen. Het boek opent met twee reproducties van eigentijdse prenten: de een voorstellende de meester voor zijn klas (van om ende bij 70 leerlingen!), de ander een pagina uit een omstreeks 1840 veelgebruikt schoolboekje van het Brave-Hendrik-type, — en sluit met een register van plaatsnamen die in de rapporten van Wijnbeek voorkomen.

Men kan dit boek lezen als een historisch getint anecdotisch relaas, kundig ingeleid en begeleid, — met de bijgedachte: welk een evolutie naar de huidige wonderboom in de tuin van het moderne holland, men kan het ook plaatsen naast de studies van Goslinga, Langendijk en anderen, en er zijn inzicht door verdiepen in de achtergronden van de schoolstrijd. Want Wijnbeek beluisterde over het onderwijs, dat is de stem van Tollens horen over vaderland en vorst, kerk.

Eén voorbeeld: **Urk**. „Van de Bijbelsche geschiedenis werd eenig werk gemaakt. De onderwijzer schikt zich eenigszins naar de heerschen- de vooroordelen. In 1836 heeft de afgezette predikant De Cock van Ulrum dit eiland bezocht, den fanatieken geest die er reeds heerschte, verder aangeblazen en er een Vrieschen oefenaar overgebracht. Het is er voor iemand die verlicht denkt, niet te houden en zoodanig is de predikant! Deze man zucht en verkwijnt onder het verdriet van zich miskend en verlaten te zien door het grootste gedeelte zijner gemeente. Het geheel gemeentebestuur is fanatiek. Er is dus hier aan verbetering van het schoolonderwijs niet te denken.”

J. Bosch.

Dr. Helmut Thielicke, **Lijden aan de kerk**. Een persoonlijk woord. N.V. Gebr. Zomer en Keunings Uitgeversmij Wageningen.

Lijden aan de kerk — zó heeft de bekende positief-lutherse theoloog Helmut Thielicke het bovengenoemde boek genoemd.

Als ik mij niet vergis is dit thema in de theo-

logische literatuur niet vaak aan de orde geweest. Dat is opvallend. Want in de bijbel staat het van het begin tot het eind levensgroot voor ons. De eerste leidman van het volk Gods, Mozes, heeft er alles van geweten. Deze man van wie de bijbel zegt dat hij een zachtmoedig man was meer dan enig mens op de aardbodem (Num. 12 : 3) heeft veertig jaar onafgebroken aan de kerk van de oude bedeling geleden. En zeker niet in de laatste plaats vanwege de moeite en het leed die dit volk hem aandeed heeft hij geklaagd: De dagen onzer jaren — wat daarvan onze trots was is moeite en leed (Ps. 90 : 10). Hoe heeft Mozes geleden onder de toorn des HEREN toen deze vernietigend insloeg in het volk en het volwassen deel daarvan deed ondergaan in de woestijn. Inderdaad, Mozes heeft zwaar geleden aan de kerk. Dat blijkt bovenal daaruit dat toen God het volk dreigde te vernietigen, hij de ongelofelijke woorden uitsprak: Maar nu, vergeef toch hun zonde — en zo niet, delg mij dan uit het boek dat Gij geschreven hebt (Ex. 32 : 32). Aan een woord als dit beseft men enigszins hoe zwaar Mozes aan de kerk geleden heeft. Want lijden aan de kerk — dat kan alleen hij die haar hartstochtelijk liefheeft.

Maar niet alleen Mozes ging onder dit lijden gebukt. Dat is het lot geweest van alle ware profeten. Wie peilt de ellende van Elia als hij na de enorme krachtsontploffing op de Karmel waardoor alles in het volk ten goede scheen te keren, overhaast de vlucht moest nemen om het naakte lijf te redden? Ver de woestijn in, bij de Horeb, bidt hij dan: Neem nu, Heere, mijn leven want ik ben niet beter dan mijn vaderen. De ellende, het nameloze verdriet waaraan hij in deze woorden uitdrukking geeft is voluit lijden aan de kerk.

Onder de oudtestamentische profeten heeft waarschijnlijk Jeremia, de gevoeligste van allen, wel het meest geleden. Meermalen kwam hij speciaal vanwege de prediking waarmee hij zijn volk trouw en liefdevol diende, in levensgevaar. Welk een diep leed klinkt er op uit die hartverscheurende woorden: Ach, dat mijn hoofd water ware en mijn oog een bron van tranen, dat ik dag en nacht kon bewenen de verslagenen van de dochter mijns volks. Ach dat ik in de woestijn een noodverblijf voor reizigers wist, dat ik mijn volk kon verlaten en van hen kon weggaan, want allen zijn zij echtbrekers, een troep trouwelozen (9 : 1, 2).

En stond het anders met Paulus? Hij was een volkomen toegewijd dienaar van Christus en vooral dáárom liet hij Gods oude volk, ook al was het voluit een valse kerk geworden, niet los! Integendeel, zelfs nadat het hem op alle manier had gekrenkt, tegengewerkt en naar het leven gestaan verzekerde hij aan zijn medegelovigen, nog wel onder ede, over de Joden: Ik spreek de waarheid in Christus, ik lieg niet, want mijn geweten betuigt mij dat mede door de Heilige Geest: ik heb een grote smart en een voortdurend hartzeer. Want zelf zou ik wel willen verbannen te zijn ten behoeve van mijn broeders, mijn verwanten naar het vlees.... Broeders, de begeerte mijns harten en mijn gebed voor hun behoud gaan tot God uit.

Zo leed Paulus aan de afvallige kerk. Maar hij heeft zonder twijfel nog veel zwaarder geleden aan de kerk van Christus. Zijn brieven zijn daar vol van. Hij heeft verschrikkelijk geleden onder de hoogmoed, de verdeeldheid, de zonden van de gemeente Korinthe! En niet minder vanwege de minachting die men jegens hem als apostel aan de dag legde. Hij schrijft hun een brief onder tranen.

Speciaal de judaïserende christenen, zowel die van joodse als van heidense afkomst, hebben in het leven van Paulus een nooit verminderend verdriet gebracht. De haat tegen het Evangelie dat de mens uitsluitend door Gods genade in de weg des geloofs en dus zonder de werken der wet zalig wordt en dat een gelovige door dit geloof in de Heiland volkomen vrij wordt van de wet, ontladde zich vóór alles op het hoofd van Paulus. Want meer dan iemand anders was hij de prediker daarvan.

In Filippi b.v. predikten deze judaïserende gelovigen de Christus uit nijd en twist, uit partijzucht, onzuiver, met de bedoeling Paulus' vangenschap te verzwaren. Dat wil zeggen: het was er deze christenen in heel hun optreden, ook in hun prediking, om te doen te bewerken dat de apostel blijvend werd gevangen gehouden en daarin ten slotte zou ondergaan. Het is te begrijpen dat Paulus als hij over deze manipulaties van zijn broeders schrijft, spreekt over „de verdrukkingen van Christus”. De leden van de kerk die aan dat schandelijk bedrijf schuldig staan, noemt Paulus „kwaadsprekers”, mensen van de versnijdenis, vijanden van het kruis. Ze behoren tot die groep gelovigen over welke hij in de brief aan de Galaten schrijft: Allen die zich uiterlijk goed willen voordoen trachten u te dwingen tot de besnijdenis, alleen om niet vervolgd te worden ter wille van het kruis van Christus Jezus (Gal. 6 : 1, 2). Deze gelovigen handhaven de besnijdenis om vrij te blijven van de vervolging! Als ze besneden worden behoren ze namelijk voor de overheid tot de aanhangers van de Joodse godsdienst. En dat is een

„geoorloofde religie”. Met deze schijn van jood te zijn beschermen ze zich tegen de achterdocht van de romeinse autoriteiten. En ze aarzelen niet Paulus daarvoor op te offeren! Het staat wel ongeveer vast dat Paulus ten slotte door deze broeders verraden is waarvan het gevolg was dat hij de marteldood heeft ondergaan.

Uit zijn laatste brieven klinkt op een stille, maar aangrijpende klacht over wat deze broeders hem aandeden: „Allen (!) zoeken hun eigen belang”. „Wat mij aangaat, reeds word ik als plengoffer geofferd en het tijdstip van mijn verscheiden staat voor de deur”. En dan volgt „de litanie der verlating”. „Want Demas heeft mij uit liefde voor de tegenwoordige wereld verlaten.... Alleen Lukas is nog bij mij.... Alexander, de koperslager, heeft mij veel kwaad berokkend: de Heer zal hem vergelden naar zijn werken. Neem gij u ook voor hem in acht, want hij heeft onze woorden zeer tegengewerkt. Bij mijn eerste verdediging heeft niemand mij bijgestaan, maar allen (!!!) hebben mij in de steek gelaten.”

Zo hebben de profeten en apostelen geleden aan de kerk. De kerk voor welke ze alles over hadden, waarvoor ze hun leven zonder aarzelen in de waagschaal stelden, waaraan ze de grootste schat brachten die mensen ten deel kan vallen. Ze zijn veelal door de kerk geminacht, uitgestoten, vervolgd. Maar — juist zo vertoonden ze de gestalte van de Meester die niet alleen vóór maar niet minder áán de kerk heeft geleden. Men denke om daarvan iets te beseffen maar eens aan de vooravond van de dag van zijn kruisiging. De discipelen stelden toen onder elkaar de dwaaste en slechtste vraag waarover men onder de volgelingen van Christus twisten kan, de vraag n.l. wie van hen de meeste was onder de broeders. En daarna verrieden, verloochenden en verlieten zij de Heiland!

Ja, het thema van het lijden aan de kerk is in de Schrift overal aan de orde. In de kerkgeschiedenis evenzo. Het is een dominant aspect in het leven der ware gelovigen. Er is nooit een trouw dienaar van het Woord geweest of hij heeft, soms zelfs zeer zwaar, geleden áán de kerk. Alle eeuwen door hebben gelovige toegewijde dienaren der kerk gezocht onder de zonden, de lafheid, de ontrouw, de hardheid, de wereldsgezindheid, de onwaarachtigheid en andere boosheden van de kerk. Hoevelen zijn er, soms op schandelijke wijze, beledigd, belasterd, in een hoek geschopt, weggewerkt, geschorst en afgezet.... door broeders.

***

Over het lijden aan de kerk, aan de kerk van nu, heeft Helmut Thielicke nu het bovengenoemde boekje geschreven. Het is zoals de ondertitel zegt „een persoonlijk woord”. Het is ten volle een cri de coeur. Thielicke is professor in de theologie in Hamburg. Een eerbiedwekkende reeks theol. boeken staat reeds op zijn naam. Maar hij is bovenal prediker van het Evangelie. Als zodanig staat hij midden in zijn tijd. In Hamburg, een van de meest onkerkelijke steden van het onkerkelijke Duitsland trekt hij stampvolle kerken. Met ongelofelijke scherpte heeft Thielicke reeds sinds jaren het kerkelijke bedrijf in zijn vaderland geobserveerd. En het resultaat daarvan was dat hij over de kerk en haar werk zeer verontrust is geworden. Het gaat niet goed met de duitse kerk. En dat zien- de lijdt Thielicke aan de kerk. Aan haar ongelofwaardigheid, aan de vervreemding welke tussen haar en het gewoon-menselijke leven van elke dag is ontstaan, aan het eindeloze redeneren over kwesties die het werkelijke leven van de huidige mens in zijn nood en angst niet raken én het niet echt ingaan op de vragen die voor deze mens levensvragen zijn. Hij lijdt ook aan de schijnoplossingen waaraan de kerk zich misgaat: liturgisme, activisme, organisatorische drukdoenerij enz.

Van dit lijden geeft Thielicke in dit geschrift rekenschap. De drukkende nood zo verzekert hij dwong hem tot spreken. Wat hij geeft is een meedogenloze analyse van een aantal kwalen waaraan de kerk lijdt en misschien wel ten onder gaat. Of neen, dat zeg ik verkeerd, Thielicke schrijft niet meedogenloos. Want een brandende liefde voor de kerk drong hem tot schrijven. Maar ondanks dat, of liever juist daarom, zet hij het vlijmscherpe mes van zijn kritiek diep in de wondplekken van het kerkelijke leven. Er zijn stukken in zijn boek die zonder meer beklemmend zijn Thielicke zet meermalen in het volle licht wat men in het kerkelijke- en persoonlijke leven vaag als onjuist, als kwaad heeft gevoeld zonder het precies te kunnen definiëren. Wat hij schrijft is vooral een demasqué van de kerkelijke functionarissen, de predikanten enz. Het is daarom een benauwende aangelegenheid zich de spiegel van Thielicke voorhouden te zien. Want hij wijst werkelijke en diepe zonden aan. Vooral ook „verborgen zonden”. Men weet het: dat zijn zonden die voor de bedrijver ervan zelf verborgen zijn.

Om iets te doen beseffen van de wijze waarop Thielicke in dit boek worstelt met de zonden van de kerk — uiteraard heeft hij daarbij steeds de kerk van Duitsland op 't oog, maar heel veel raakt ook ons direct — wil ik wijzen op wat hij

schrijft over de ongeloofwaardigheid van de kerk, en dan speciaal zoals die in de predikers en de prediking openbaar wordt. Die onwaarachtigheid is er naar Thielicke's overtuiging in sterke mate. Neen, niet in die zin dat de predikanten vulgaire huichelaars zouden zijn. Aan massieve hypocrisie denkt hij niet. De predikanten zeggen in de preek ongetwijfeld dingen die ze menen. Dingen waarvan ze de juistheid en waarheid zonder enige twijfel theoretisch aanvaarden. Maar de grote, klemmende vraag is: leeft hij in wat hij zegt? Woont hij zelf in het huis van zijn dogma's. Existeert hij daarin?

Om te illustreren wat hij bedoelt wijst Thielicke op de „gehuurde reclame-mannequin” op het beeldscherm van de T.V. die met een stralend gezicht en een meeslepend enthousiasme een „phonetisch hoog-opgevoerde aanbeveling” van limonade laat horen. Och, die dame zal wel menen wat ze zegt. Ze doet het ten minste op een manier of de door haar geprezen limonade het grootst denkbare geschenk voor de kijkers is. Maar de beslissende vraag voor de waarachtigheid van haar optreden is: drinkt ze thuis, privé, zelf deze limonade? Of is haar aanbeveling uiteindelijk alleen maar routine-werk? Zeker: gemeend routine-werk. Maar toch routine-werk. Technisch knap, artistiek volmaakt, psychologisch uitgekookt — maar juist daarom toch innerlijk onwaarachtig.

De vraag die de moderne mens nu ten opzichte van de prediking of liever ten aanzien van de prediker stelt is deze: Drinkt de man zelf wat hij op de kansel voor de mensen uitschenkt? Die vraag leeft bij onze generatie. Want ze leeft in een tijd waarin lege, holle, retorische woorden de lucht tot stikkens toe vullen. Ze leeft in een tijd waarin het duidelijk is geworden dat miljoenen mensen in het jongste verleden op een afschuwelijke wijze zijn bedrogen door routine-frases, propagandaleuzen, het geraffineerde maar leugenachtige aanprijzen van een merk-artikel op politiek of ideologisch terrein. En daarom vraagt onze generatie, dikwijls meer onbewust dan bewust, naar echtheid, naar waarachtigheid, naar authenticiteit.

Het kwaad van de onwaarachtigheid ziet Thielicke nu ook in de kerk. Het openbaart zich vooral daarin dat wat de predikant op de kansel zegt niet waarachtig betrokken is op wat zijn bestaan verder vervult. Hij is misschien een prettig mens, gezellig in de omgang. Maar waar komt in zijn menselijke conversatie iets van Christus naar voren? Wanneer valt die naam even vanzelfsprekend, even echt, als wanneer hij het heeft over het weer of de rapportcijfers en prestaties van zijn kinderen, of over zijn auto en hobbies. Hij is levend, direct, natuurlijk als het gaat over de dingen die zijn werkelijke belangstelling hebben. Zijn „acties”, „plannen”, „ideeën”, boeken, hobbies. Dan is de stem ongedwongen en de toon zo terloops dat het duidelijk is dat wat hij uitsprekt een deel van zijn geestelijke inventaris is geworden. Maar als de dominee „sacraal” wordt is zelfs aan het timbre van de stem te merken dat wat hij nu zegt erbij gehaald wordt, dat het als een meteoor van een ander hemellichaam in zijn normale leefwereld ligt en de indruk wekt iets totaal vreemds te wezen. En daarom ten slotte als een brok routine-werk wordt gedebiteerd!

Maar het gaat hierom: **Woont** de predikant in het bouwsel van zijn leer? Haalt hij de dingen die hem boeien, zijn literatuur, studie, activiteiten daarin? Haalt hij zijn plezier en zijn grappen erin? **Leeft** hij er dus in. **Voelt, denkt, wil** hij er in? Of is de kansel een ruimte buiten zijn eigenlijke leefwereld, een ruimte die afgescheiden is van zijn misschien wel zeer sympathieke normale bestaan? Dat hij ernstig met zijn preek bezig is, de bijbel geducht bestudeert en de theologische problemen grondig doordenkt is er nog geen bewijs van dat hij „de limonade” ook drinkt. Hij kan dan nog geheel „naast” zijn boodschap leven. De toon van het hart wordt dan vaak (en dan weer niet huichelachtig, maar in de eerlijke mening dat het zo hoort) ingeschakeld via „de retorische truc-toets”. En hij drukt dan het „energie-pedaal” in om de toon van de overtuiging te krijgen. Hij „weet” theologisch precies dat het Evangelie de volle mens vraagt. En daarom moet ook „fonetische volheid” worden geproduceerd en moet evenzo de grondtoon van het hart doorklinkend worden gemaakt.

Maar al is bij dit alles geen sprake van bewuste, massieve huichelarij, het is toch oneerlijkheid. En Jezus noemt dit toch ook huichelarij! Want daaronder verstaat de Heiland een objectieve innerlijke tegenspraak in eigen existentie, een tegenspraak waarvan de mens die er in verwickeld is zichzelf veelal niet eens helder bewust is. Dit tegenstrijdige kan er zijn als iemand met vrome overgave de kerkdienst viert, maar tegelijk de geboden Gods saboteert door hard te zijn tegenover de naaste (Matth. 5 : 23). Ze kan er zijn als iemand voluit bezig is met zijn „ambtelijke arbeid” en tegelijk in een boog heen loopt om de half dood geslagen man op de weg naar Jericho. Misschien moest hij ook wel op tijd in Jericho zijn om een rede over naastenliefde te houden!

Maar ik moet ophouden. Mijn ruimte is al meer dan vol. Ik hoop dat de lezers uit het gereleveerde iets hebben beseft van het indringende, het ontmaskerende waarmee Thielicke in dit boekje over de gebreken, de fouten, de zonden van de kerk spreekt. Nog eens: wat hij zegt is veelal benauwend. Je gaat er dikwijls op een beangstigende manier onderdoor. Maar Thielicke bewerkt in moderne vorm een onontkoombare confrontatie van zijn lezers met de radicale eisen van het Evangelie der genade. En al leidt dat er toe dat we moeten zuchten: wie ben ik — het is toch een weldaad zo onderhanden genomen te worden. Of neen, juist omdat het boekje daartoe leidt is het een weldaad. Natuurlijk staan er ook dingen in waar men het niet helemaal of ook helemaal niet mee eens is. Maar het positieve ervan domineert voluit.

Het boekje is bijzonder geschikt voor een existentiële oudejaarsverdenking van predikanten en van wie zich in hun werk van harte interesseren.

C. V.

LEON URIS, *Exodus*, 25e druk.
Mila 18, 15e druk.
Armageddon, 5e druk.
Uitgeverij N.V. Hollandia, Baarn.

Een drietal boeken, bestsellers, van de bekende Amerikaanse schrijver Leon Uris. Men zou kunnen zeggen: historische romans, reportageromans, die ons brengen naar de terugkeer van duizenden Joden naar het oude land, de worsteling om het ontstaan van het moderne Israël; naar de strijd en de ondergang van enkele honderdduizenden Joden in het ghetto van Warschau gedurende de bruine terreur van de nazi-horden in het poolse 'General-Gouvernement' en, dat is dan het derde: naar de 'Götterdämmerung' waarin het Derde Rijk roemloos zijn einde vond, de daarna gevolgde Amerikaanse bezetting van Duitsland van uit het Westen en het oprukken van de Russen uit het Oosten en de daarna tussen deze beide machten ontstane conflictssituatie in en rond Berlijn en de door de Amerikanen geboden hulp via de luchtbrug naar West-Berlijn.

Deze boeken zijn in de kring onzer lezers ongetwijfeld bekend. Aan een literaire beoordeling wagen we ons niet: daartoe ontbreken ons de middelen, en daarom schrijven we niet als recensent, maar als lezer onder de lezers. Maar dit schrijven we wel: de auteur heeft een paar werkelijkheids-echte werken geschreven. Niet in de trant van — men vergeve ons de vergelijking, ik bid, dat U mij goedertieren hoort! — Penning, zo in een zwart-wit schema, de zwarten links en de witten rechts, maar diep heeft de schrijver de gruwel van een moderne oorlog gepeild, en van de gruwelen, die deze oproept. Wie de oorlog niet uit ervaring kent moet voor hij meepreft over het vredesvraagstuk deze werken eens lezen. Hij zij bij voorbaat gewaarschuwd: het is allesbehalve 'stichtelijke lectuur' of iets in de geest van 'Heilige Uren'. Mocht iemand menen, dat het schrijven op deze wijze en bijgevolg het lezen van deze lectuur ongeoorloofd is, dan raden we hem bij deze er maar niet aan te beginnen; hij ergere zich niet. Maar alles hangt aan de vraag: Hoe leest u? Wat zoekt u? Wie prikkeling voor de zinnen zoekt kan hier terecht. Maar juist hem zeggen we: Neen! Doch men kan ook anders lezen, en een blik slaan in een wereld zonder God, met haar wanhopige strijd voor wereldse idealen, haar barbarij en het humaan verzet daartegen, met haar dolende en verdoolde liefde. Zo gelezen hoort ge in de boeken de door niemand geslaakte kreet naar de Levende God. En wie zo lezen kan, die neme en leze. Er branden hier in de duisternis nog lampen van liefde, die helaas nergens gevoerd worden uit de Bron van het Licht der Wereld. In deze wereld leven wij en het is benauwend, maar goed, ook dat te weten.

Het meest boeide ons Mila 18, de strijd en de ondergang der Joden, met een narrow escape voor enkelen, in het Warschausche ghetto. In de Duitse vertaling lezen we het in één ruk uit. We denken aan de prachtige, voluit joodse figuur van Rabbi Salomon en andere gestalten uit de joodse wereld, de onderwereld, strandjutters en lijkschuimers, die zich ten koste van de joodse gemeenschap overeind trachten te houden en tenslotte zelf vallen in de strik der nazi-terroristen.

Onder de genoemde reserves zeggen we: lees!

G. Visee.

PERSSCHOUW

„Zeist hijst het zeil”

In „Gemeentetoerusting” schreef dr. O. Jager een artikel over het resultaat van de samspreking tussen de Zeister kerkeraden. Dr. Jager heeft steeds duidelijk en eerlijk gezegd hoe hij over de zaken welke tussen zijn en onze kerken hangende zijn denkt. Van meet af heeft hij de synodale manipulaties uit de jaren veertig veroordeeld. Dat doet hij ook in dit stuk. Daarom

merkingen onder het opschrift dat we hierboven afdrukten.

In „De Strijdende Kerk” zijn destijds tientallen artikelen gepubliceerd over de noodzaak, de leeruitspraken en tuchtmaatregelen terug te nemen die onze hereniging met de vrijgemaakte-gereformeerden in de weg staan. De kerkeraden van Almelo en Baarn drongen er bij de Synode op aan, hen te volgen in hun uitspraak dat zij die leeruitspraken en tuchtmaatregelen niet meer voor hun rekening namen. De Synode van 1959 deed een halve stap in de richting: de Vervangingsformule werd ingetrokken, maar de schorsingen en afzettingen werden niet herroepen. De verzoeken om van die halve stap een hele te maken, blijven regelmatig bij de Synode binnenkomen. Het is geen enkele Synode gelukt, deze stroom van bezwaarschriften paal en perk te stellen. Hoewel meermalen werd uitgesproken dat het toch geen zin heeft, die hele zaak nog weer eens te herzien — men blijft vanuit het kerkvolk op herziening aandringen. De mannenbroeders die de schorsingen hebben bewerkstelligd, zullen er tot op hun sterfbed mee achtervolgd worden. Soms lijkt het alsof ze een tijd met rust worden gelaten, maar plotseling duikt er weer een kerkeraad op, die zich schaart achter Almelo en Baarn. Zo heeft nu de kerkeraad van Zeist duidelijk uitgesproken dat de uit de leerbinding voortgevloeide tuchthandelingen herroepen moeten worden. Zullen andere kerkeraden zich hierbij aansluiten? Of moeten er eerst nog weer zeven jaar voorbijgaan?

Goed bedoeld

Bijna niemand wil nu nog de handelingen van de Synode van '42-'44 door dik en dun verdedigen. Maar — met twee argumenten maken velen zich nog af van de noodzaak tot een herroeping. In de eerste plaats: die Synode heeft het zo goed bedoeld. Dat is ongetwijfeld juist.

Dat een hele Synode opzettelijk op kerkscheuring zou hebben aangestuurd, is absurd. Maar prof. Berkouwer schreef onlangs (overigens in een ander verband), dat men iemand om z'n goede bedoelingen nog niet z'n gang mag laten gaan „Er zijn veel goede bedoelingen geweest die toch niet konden verhinderen dat iemand op verkeerde wegen terecht kwam”.

Formeel juist

Het tweede argument tegen Zeist is de nog verse Synode-uitspraak, dat de tuchtmaatregelen een einde hebben genomen, omdat degenen op wie ze van toepassing waren, zich aan de Geref. Kerken onttrokken hebben.

Dat is formeel juist. Maar met formele juistheden komen wij er niet.

Toen ds. Vellenga onlangs schreef dat Fedde Schurer niet geëxcommuniceerd is, merkte prof. v. d. Berg terecht op, dat dit nu wel „formeel juist” was, maar dat hij toch is afgehouden van wat het hart is van de kerkelijke gemeenschap, zodat wij ons afvragen: „Is het vreemd, dat hij hieruit de gevolgtrekking maakte: er is voor mij, zoals ik ben, binnen de Gereformeerde Kerken geen plaats?”

Formeel juist schreef ds. Vellenga, dat prof. Smelik niet uit onze kerk is gestoten en dat ds. Buskes zelf is weggelopen. Maar prof. Van den Berg moest er toch tegen in schrijven dat zij niet uit eigen beweging ons verlaten hebben: zij wilden juist blijven, maar er was voor hen geen plaats meer. „Van zijn ambt te worden beroofd en van de tafel des Heren te worden afgehouden — dat behoort toch wel tot het ergste, wat een predikant, een gemeentelid overkomen kan”, zegt prof. Van den Berg (over Smelik en Schurer).

Ik citeer dit niet om Assen en Utrecht op één lijn te zetten, maar om te laten zien, hoe redeneringen die alleen formeel juist zijn niet meer aanslaan.

De tuchtmaatregelen hebben een einde genomen, omdat de geschorsten wegliepen. Maar — als zij nu gebleven waren, wat dan?

Hadden zij dan de volle lading gekregen? Of had onze Synode op de duur gezegd: ze hebben nu zolang geduld betoond, we zullen de schorsingen opheffen? Op welke manier had het uitgestoten Bergschenhoek synodaal moeten blijven?

De kerkeraden van Almelo, Baarn en Zeist zijn ervan overtuigd, dat de tuchtmaatregelen pas een einde hebben genomen, als ze worden ingetrokken.

Maar de Synode zei: ze zullen bij een eventuele hereniging niet in rekening worden gebracht.

Zo kan men de pijnlijke herroeping omzeilen. Maar velen zullen dit aanvoelen als draaijerij. Als die tuchtmaatregelen juist waren, moeten ze wel in rekening worden gebracht.

Als ze niet juist waren, moeten ze herroepen worden. Dat moge naïef klinken, te zeer zwart-wit, maar zo denken ze er blijkbaar in Zeist over.

En zo dacht bijna de Synode erover. Toen een commissie voor de zoveelste keer adviseerde aan het revisie-verzoek niet te voldoen, waren er 26 stemmen vóór en ook 26 stemmen tegen. Maar

toen werd onze Synode aangevallen door prof. Herman Ridderbos.

Hij verweet haar, dat zij tussen twee stoelen op de grond was gaan zitten. De rollen waren omgekeerd: nu zag hij de Synode een dwaalweg inslaan.

Sindsdien is de Synode geen stap verder gekomen.

Twee geduldigen

De geschorsten hadden binnen ons kerkverband moeten blijven, zegt de Synode. Ze hadden dus hun ambt moeten neerleggen, terwijl zij door God tot dat ambt geroepen waren. Het zou een geweldige prestatie zijn geweest, als zij hun schorsing een vol jaar hadden verdragen. Kan iemand dat opbrengen? Ik ken iemand die zelfs twee jaren een schorsing wist te verduren zonder zijn kerk te verlaten: de vrijgemaakte ds. v. d. Ziel. Zijn houding zou twee kerkformaties beschaamd moeten maken.

Dr. Masselink is niet geschorst, maar werd toch pastoraal vermaand, omdat hij zo geduldig zijn ongeduld bewees. Hij blijft jaar na jaar pleiten voor herziening van het over prof. Schilder gevelde vonnis. Hadden op die manier de geschorsten synodaal moeten blijven? Zij hadden dan hetzelfde kunnen bereiken als hij: een pastorale vermaning en géén revisie van het vonnis.

Dr. Masselink wil zo graag dat ons kerkvolk vijf citaten te lezen krijgt, waaruit blijkt hoe Schilder tot in 1950 schreef over „de op het Prae-advies steunende leeruitspraken”, terwijl de Synode van '52 uitsprak dat wél de leeruitspraken in het geding waren bij zijn afzetting, maar niet het Prae-advies. Hij bood die Schilder-citaten indertijd aan al onze christelijke dag- en weekbladen aan, maar wat bereikte hij daarmee? Onze hele christelijke pers weigerde de publikatie, behalve „De Strijdende Kerk”. Als de geschorsten waren gebleven en zó waren behandeld, hadden ze dan op de duur weer vertrouwen gekregen in onze leidlieden?

Ter overdenking

Verschillende kerkelijke bladen gaven een omschrijving van de verklaring van Zeist, maar het is beter dat u de letterlijke tekst onder ogen krijgt. Daarom laten wij die hier volgen.

Tot zover dr. Jager.

De Zeister verklaring publiceerden we reeds eerder in extenso.

Eenmaal zal ieder weldenkend mens inzien dat de tuchthandelingen in 1944 en volgende jaren niet goed waren.

En eens zal óók ieder weldenkend mens inzien dat de tuchthandelingen tegen ds. Van der Ziel en de zijnen niet goed waren.

Moet dat nu zo?

In ons blad is reeds geschreven over de ontstellende daad van de kerkeraad van Groningen-Zuid om de broeders die in het „Tehuis” kerken zonder vorm van proces uit de gemeenschap der kerk uit te stoten.

In Geref. Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant schreef ds. A. Veldman van Rotterdam-Delfshaven een artikel dat we hier graag overnemen.

Het begint zo:

Men kan ons standpunt kennen inzake het feit dat ds. v. d. Ziel te Groningen voorgaat in de dienst des Woords. Als ds. v. d. Ziel bezwaard is over zijn afzetting en de kerkelijke weg bewandelt (en dat zal ten finale blijken op de eerstkomende Generale Synode), is op grond van art. 31 K.O. tijdelijk te accepteren in een interimssituatie het gescheiden optrekken van de kerk te Groningen-Zuid, hoe droevig zulk een situatie ook is.

In deze situatie hebben beide partijen, de bezwaarde en de bezwaardmakende kerkeraad een techniek te hanteren, die het dragen van de last van het gescheiden optrekken niet zwaarder maakt, de breuk niet nodeloos vergroot, de ruimte van het afhandelen van het appél op de Gen. Synode niet inperkt door het stellen van voldongen feiten, die bovendien e.v. effectuering van antwoorden op het appél bemoeilijken.

Ds. Veldman zegt dan dat hij graag gewild had dat reeds de pas gehouden synode zich met de kwestie had bemoeid. Maar, zo ging hij verder:

Voor het tegenwoordige leggen wij de kritische vinger bij handelingen van de kerkeraad te Groningen-Z., die getuigenis afleggen van een stijl van kerkregering, voor welke wij geen enkel respect kunnen opbrengen en die wij funest achten voor e.v. herstel van de ontstane breuk in de Groninger geleerden.

Ds. Veldman citeert dan de door de kerkeraad rondgezonden brief en vervolgt dan zo:

Als je dit leest, schrik je. Hier openbaart zich een hardheid in de kerkregering, die ik niet aan de Heilige Schrift verbinden kan. Ik kan me indenken, dat deze kerkeraad, van zijn zaaksgerechtigheid overtuigd, zegt: de groep v. d. Ziel breekt de kerk. Maar nimmer mag zo'n kerkeraad vergeten, dat een afgezette ambts-

drager, die van oordeel is, dat hij onrechtmatig is afgezet, zijn rechten naar art. 31 K.O. behoudt, gelijk ook degenen, die zijn kansel trouw blijven, naar die rechten mogen handelen. Als dit niet meer kan in onze kerken, laten wij dan het woord vrijmaking als vrijmaking van hiërarchie maar doorstrepen.

De kerkeraad te Groningen-Zuid had niet anders te doen, nu er twee oordelen heerste in Groningen-Zuid over de afzetting van ds. v. d. Ziel, een oordeel pro en een oordeel contra, welke oordelen gestalte kregen in concrete kerkgangen, dan zich te onthouden van elk ingrijpen, dat de situatie verslechterde. Voor een gezin, dat niet trouw is, brengt men in de kerkregering een geduld van jaren op, voor een massa gezinnen kan men niet wachten tot de eerstkomende Generale Synode de afzetting behandeld heeft.

Stel eens dat een gezin, dat naar de mening van een kerkeraad zondigde, tegen de ouderlingen zei: wij gaan in appél, zou zo'n kerkeraad voortvaren met zijn constatering publiek te maken? Men weet, de zaak v. d. Ziel komt in Amersfoort aan de orde. Hoe kan men dan de bezwaarde leden nu reeds plaatsen in 't klimaat van buiten de kerk getreden zijnden?

De mogelijkheid, die art. 31 K.O. altijd meebrengt, is, dat een bezwaarde in het gelijk wordt gesteld. Dat betekent niet maar, dat hij gelijk krijgt in een conflict, maar dat hij in zijn bezwaardengang de eenheid van de kerk zocht, waar deze door de bezwaarde makende instantie verbroken was. Als te Amersfoort nu eens geoordeeld wordt: de afzetting was onrechtmatig, dan moet de kerkeraad van Groningen-Zuid wel heel wat goed gaan maken in de weg der bekering, om de breuk te helen, tenzij men de andere kant kiest, die mogelijk is: breuk met het kerkverband. Veel meer ware hier te noteren. We maken nog slechts twee opmerkingen over deze materie.

De eerste is deze, dat de kerkeraad te Groningen-Zuid door deze constaterings-maatregelen formeel de bezwaarden dermate kan blokkeren, dat zij ter Gen. Synode niet ontvankelijk worden verklaard. Bezwaarschriften behandelen van mensen, die met de kerk reeds hebben gebroken, kan voor een Gen. Synode een moeilijk te verteren brok worden.

De tweede opmerking moge ook tot nadenken stemmen. Ik ben geen jurist. Maar ik neem zonder enig verder onderzoek aan, dat, wanneer ik een avond met een jurist praat over art. 31 K.O. en zijn achtergronden en ik hem tevens op de hoogte breng van de handelingen van de kerkeraad te Groningen-Zuid tegen leden, die tot aan de Gen. Synode te Amersfoort de gelegenheid hebben zich te gedragen naar art. 31 K.O. deze jurist kans zal zien om bij gerechtelijk vonnis de staking van dit soort constateringen af te dwingen. De kerkeraad moge zich uitsloven met de bekende klanken: uw onttrekking constateren; met nadruk zeggen: de kerkeraad stelt alleen maar vast, wat u doet, enz. klanken die in bepaalde gevallen opgaan, juist met Amersfoort als einde van het bezwaardenpad voor ogen, zal m.i. iedere rechter door deze klanken heen kijken, temeer, als de bezwaarde volhoudt: ik ben op weg tot heling van de niet door mij geslagen breuk, ik breek niet met de kerk.

Ik heb mij in dit artikelje ver willen houden van emotionele bewoordingen. Het is zo gemakkelijk en verleidelijk, om je te laten gaan in dit soort zaken. Toch zal een bede aan het einde niet misverstaan behoeven te worden. Kerkeraad en bezwaarden, zet om uw positie u niet af tegen uw tegenpartij, zolang gij nog met hem op de weg zijt, zet om de positie van uw tegenpartij alles in het werk, om het kerkverband niet te plaatsen voor voldongen feiten, waardoor de oordeelsvorming bemoeilijkt wordt.

Tot zover ds. Veldman.

Ds. Veldman heeft volkomen gelijk: Als dit zonder proces afsnijden van kerkleden wordt getolereerd is de vrijmaking wat het kerkrechtelijke betreft radicaal verloochend. Wie dat doen zijn dan voluit synodocratisch geworden.

Het is vurig te hopen dat dat echt-vrijgemaakte woord gehoor zal vinden in onze kerken.

C. V.

KERKNIEUWS

Bedankt voor Edmonton (Ontario, Can.): Ds. G. Vandooren te Burlington; voor Alkmaar (in samenwerking met Broek op Langedijk): Ds. J. W. Beekman te Hilligersberg-Straatweg.

Geslaagd: voor het kandidaats-examen aan de Theol. Hogeschool te Kampen slaagde de heer J. C. Post, Kanaalstraat 8, Leeuwarden.

Ds. E. Zwarteveen. Zondag 27 november j.l. vond de bevestiging en intrede plaats van Ds. E. Zwarteveen, overgekomen van Sliedrecht, als predikant te Voorthuizen. In de morgendienst werd hij bevestigd door Prof. Dr. H. J. Jager met een preek over Matth. 23 : 8-11. In de middagdienst deed Ds. Zwarteveen intrede. Als tekst had hij gekozen: 2 Kor. 5 : 20-21. Na de dienst

Een standaard,
waaromheen zich
Bijbelgetrouwe
Prot. Christenen
scharen:

DE KRUISBANIER

Algemeen Evangelisch Weekblad

Abonnement: f 10,- per jaar,
te storten op giro 202511,
t.n.v. De Kruisbanier, Amsterdam.

De broeders in België zijn uw steun waard.

werd hij door verschillende aanwezigen toegesproken, o.a. door br. W. Bouwman namens kerkeraad en gemeente, door Ds. T. Keegstra van Ermelo namens de classis, en door burgemeester K. van Diepeningen.

ADRESSEN

Prof. H. J. Schilder: Wortmanstraat 107 te Kampen, tel. (05292) 4589; **Ds. W. Vreugdenhil**: Wethouder van Soestbergenstraat 9, 's-Hertogenbosch; **Ds. J. Stuij**: Breestraat 16, Middenmeer; **Goes**, diakonie: J. E. Goossen, Nachtegaallaan 13, Goes, tel. (01100) 7229.

KORT VERSLAG

van de vergadering van deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland” op vrijdag 25 november 1966 te half elf in het gebouw van de Hogeschool, Broederweg 15, Kampen.

Aanwezig alle deputaten-curatoren, behalve ds. J. Meester, die verhinderd was. Van de hoogleraren waren aanwezig de proff. J. Kamphuis en H. J. Schilder.

art. 1 opening

De president-curator, ds. D. van Dijk, opent de vergadering, leest uit de Schrift Efeze 2 : 1-10 en vraagt de zegen des Heren over het werk der vergadering.

art. 2 openingswoord

De president-curator verwelkomt de broeders, inzonderheid prof. J. Kamphuis, die voor het eerst weer ter vergadering aanwezig is. De president spreekt hier zijn vreugde over uit, en ook over het feit dat prof. J. Kamphuis zijn colleges heeft hervat.

art. 3 notulen

De notulen van de vergadering van deputaten-curatoren van 22 september 1966 en die van 27 oktober 1966 worden door de secretaris, ds. H. Veltman, gelezen en door de vergadering vastgesteld.

art. 4 ingekomen stukken

- van het moderamen van de generale synode te Amersfoort-West d.d. 19 oktober 1966 de mededeling dat het bericht heeft ontvangen dat ds. J. van Bruggen te Daarlervveen zijn benoeming tot hoogleraar in de nieuw-testamentische vakken heeft aangenomen, v.k.a.;
- van de Kerk te Daarlervveen een uitnodiging een afvaardiging te zenden bij het afscheid van ds. J. van Bruggen op 11 december 1966; ds. J. ten Hove wordt aangewezen namens curatoren dit afscheid bij te wonen;
- van de sportcommissie van het corpus stud. „F.Q.I.” een dankbetuiging voor de voor het jaar 1965/1966 toegekende subsidie en een verzoek een gelijke subsidie (f 100.—) te mogen ontvangen voor het jaar 1966/1967; toegestaan.

art. 5 uitgegane stukken

De secretaris, ds. H. Veltman, doet mededeling van de sedert de vorige vergadering uitgegane stukken.

art. 6 reglement van de Theologische Hogeschool

In verband met de wijziging van de Wet op het Hoger Onderwijs is een herziening nodig van het reglement van de Theologische Hogeschool. Een door een commissie ontworpen concept-wijziging komt in bespreking. In een volgende vergadering zal de tekst van het aan de generale synode te Amersfoort-West 1967 voor te stellen reglement worden vastgesteld.

art. 7 volgende vergadering

De volgende vergadering wordt vastgesteld op vrijdag 16 december 1966.

art. 8 rectoraatsoverdracht

De pro-rector deelt mede, dat de senaat besloten heeft, de overdracht van het rectoraat uit te stellen tot het begin van het volgende jaar.

art. 9 kort verslag

Het Kort Verslag wordt door de assessor gelezen en door de vergadering vastgesteld.

art. 10 sluiting

Nadat ds. J. ten Hove is voorgegaan in dankgebed, sluit de president de vergadering.

Namens de deputaten-curatoren,
F. de Vries, h.t. assessor.